

PK-YRITYYSBAROMETRI SYKSY 2024

Sisällys

ESIPUHE	3
TIIVISTELMÄ	4
1. AINEISTO	6
2. PK-YRITYKSET KANSANTALOUDESSA	9
3. SUHDANTEET	10
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	10
3.2 Liikevaihto	12
3.3 Kannattavuus	13
3.4 Vakavaraisuus	14
3.5 Investoinnit	15
3.6 Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys	16
3.7 Henkilöstön määrä	17
3.8 Vienti ja liiketoiminta ulkomailla	18
3.9 Tuonti	20
3.10 Tuotantokustannukset	21
3.11 Inflaatio-odotukset	22
4. KEHITTÄMINEN JA KANSAINVÄLISTYMINEN	23
4.1 Kasvu	23
4.2 Uusiutuminen	25
4.3 Tutkimus- ja kehittämistoiminta	26
4.4 Kansainvälistyminen	28
4.5 Kansainvälistymispalvelujen käyttäminen pk-yrityksissä	30
4.6 Pk-yritysten kehittämistarpeet ja -esteet	32
5. TOIMINTAYMPÄRISTÖ	34
5.1 Pk-yritysten rahoitus	34
5.2 Maksuvaikeudet	40
5.3 Pk-yritysten yhteistyö oppilaitosten ja tutkimuslaitosten kanssa	41
6. YHTEENVETO ALUEELLISISTA TULOKSISTA	44
PK-YRITYSBAROMETRIN ALUEJAKO	46

PK-YRITYSBAROMETRI KIRJOITTAJAT:

Julkaisija:
Suomen Yrittäjät ry
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221

- ekonomisti **Roope Ohlsbom**, Suomen Yrittäjät
- ekonomisti **Petri Malinen**, Suomen Yrittäjät
- digi-, innovaatio- ja korkeakoulupolitiikan asiantuntija **Maria Nyroos**, Suomen Yrittäjät
- liikenne- ja kaupunkipolitiikan asiantuntija **Sini Puntanen**, Suomen Yrittäjät

Julkaisun ulkoasu ja taitto:
graafinen suunnittelija Lea Hult, Aste Helsinki Oy

Esipuhe

Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö tekevät kaksi kertaa vuodessa Pk-yritysbarometrin, joka kuvaa pienten ja keski suurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä. Syksyn 2024 Pk-yritysbarometri perustuu 4 155 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä.

Raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia ja kehitystä, kasvua ja uusiutumista, kansainvälistymistä, kehittymistä sekä investointeja ja rahoitustilannetta. Lisäksi ajankohtaisena aiheena tarkastellaan pk-yritysten tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä yhteistyötä oppi- ja tutkimuslaitosten kanssa.

Barometri julkaistaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raportteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja myös päätoimialoittain teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraporteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Helsingissä 11.9.2024

Mikael Pentikäinen
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Juuso Heinilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Juhapekka Ristola
osastopäällikkö
työ- ja elinkeinoministeriö

Tiivistelmä

Pk-yritysten suhdanneodotukset ovat parantuneet merkittävästi negatiivisen alkuvuoden jälkeen. Matlaksi laskenut inflaatio, laskuun kääntynyt korkotaso sekä onnistunut irtautuminen venäläisestä energiasta ja Venäjän-kaupasta käänsi kevään voimakkaan negatiiviset odotukset nousuun: suhdannenäkymien saldoluku saa arvon nolla. Talouden tilan odotetaan siis pysyvän seuraavan vuoden aikana ennallaan. Saldoluku nousi kevästä 14 yksiköllä.

Pk-yrityksistä 24 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja yhtä suuri osuus uskoo niiden heikkenevän. Hieman yli puolet pk-yrityksistä arvioi suhdanteiden pysyvän samana. Talouden suunta riippuu paljon muun muassa yksityisen kulutuksen elpymisestä ja korkotason laskusta, joiden kehitystä seurataan odottavaisin tunnelmin kaikilla keskeisillä markkina-alueilamme seuraavan 12 kuukauden aikana.

Pk-yritysten suhdanneodotukset ennakoivat Suomen taloudelle suurin piirtein vastaavaa kehitystä kuin suurin osa talousennusteista. Bruttokansantuotteeseen perustuvat arviot talouden kehityksestä ennustavat Suomeen loppuvuodeksi keskimäärin nollakasvua, ja vuoden 2025 aikana bruttokansantuotteen arvioidaan yleisimmin kasvavan 1–2 prosenttia. Sekä talouden tilaan että pk-yritysten odotuksiin liittyy edelleen poikkeuksellisen merkittävää epävarmuutta.

Odotukset liikevaihdon kasvusta nousussa, mutta epävarmuus vähentää investointeja

Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat vahvistuneet samaan aikaan, kun yleiset suhdanneodotukset ovat nousseet kevään lukemista. Saldoluku nousi kevään barometrissa kuusi yksikköä ja saa arvon kymmenen.

Pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat viime vuosina heikentyneet voimakkaasti samaan aikaan, kun yleinen luottamus talouteen on laskenut. Kannattavuuden muutosodotukset eivät ole vieläkaan palautuneet positiivisiksi vuoden 2021 syksystä kevääseen 2023 kestäneen laskun jäljiltä. Nyt epävarmuus tulevasta on hieman hellittänyt, mutta kannattavuusodotusten saldoluku pysyy edelleen negatiivisena arvolla miinus yhdeksän.

Hieman aiempaa useampi pk-yritys odottaa vakaraisuutensa paranevan. Saldoluku nousi edellisestä

barometrissa kaksi yksikköä arvoon kolme. Odotukset vakavaraisuuden kehityksestä ovat samalla tasolla kuin vuosi sitten syksyllä.

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointejaan merkittävästi lähiaikoina. Pitkään jatkuneen epävarmuuden ja heikon suhdanteen seurauksena kaikilla päätoimialoilla on enemmän investointejaan vähentäviä yrityksiä kuin niitä, joissa investointien odotetaan lisääntyvän. Investointiodotusten saldoluku on edelleen selvästi negatiivinen arvolla miinus viisi. Investointiodotusten pidempään jatkunut heikko kehitys on yhteydessä poikkeuksellisen suureen epävarmuuteen koskien kysynnän palautumista, geopoliittisten riskien kasvua ja muita toimintaympäristöön liittyviä tekijöitä, kuten osaavan työvoiman saatavuutta. Myös korkotason muutoksilla on suora vaikutus pk-yritysten investointeihin ja investointiaikeisiin.

Pk-yritykset varovaisina henkilöstön määrän lisäämisen suhteen

Kohonneen korkotason ja kasvaneen geopoliittisen epävakauden negatiiviset vaikutukset ovat viime vuosina heikentäneet odotuksia henkilöstön määrän kehityksestä. Pk-yrityksistä 14 prosenttia aikoo lisätä henkilöstön määrää seuraavan vuoden aikana ja 11 prosenttia yrityksistä odottaa henkilöstönsä määrän vähentyvän. Odotusten saldoluku saa arvon kolme, joka on kuusi yksikköä kevään barometria korkeampi. Edelleenkin suuri enemmistö, eli 74 prosenttia pk-yrityksistä, aikoo säilyttää nykyisen henkilöstömääränsä.

Yritysten henkilöstön määrän muutokset ovat myös yhteydessä investointihalukkuuteen: osajien saatavuus on edellytys investoinneille. Toisaalta investointihalukkuus on myös yksi henkilöstömäärän kasvattamisen taustasyistä.

Kustannukset koholla, nousuvauhti tasoittunut

Tuotantokustannusten nousuodotukset kasvoivat hieman vuoden 2024 kevääseen verrattuna. Odotukset ovat tasoittuneet syksyn 2022 huipusta, mutta pysyvät edelleen koholla 2010-luvun keskimääräiseen tasoon verrattuna. Myös yritysten omien tuotteiden ja palveluiden hinnoitteluväri on kasvussa, mutta ei riittävästi kompensoidakseen

välituotteiden hintojen nousua. Tilannetta helpottaa hieman välituotteita maltillisemmat palkkojen nousuodotukset. Vuonna 2020 alkaneiden jyrkempien heilahteluiden jälkeen palkkojen nousupaine näyttää hellittäneen ja asettuneen vuosien 2016–2019 tasolle.

Kaikilla päätoimialoilla ensisijaisena haasteena on edelleen välituotteiden lopputuotteita nopeampi hintojen nousu. Jatkuessaan hinnoitteluviran kasvun ylittävä välituotteiden hintojen kasvu heikentää yritysten toimintaedellytyksiä.

Kasvupotentiaalia uusiutumisen ja tutkimus- ja kehittämistoiminnasta

Viime vuosien monet kriisit eivät ole merkittävästi tukahduttaneet yritysten kasvuhaluja. Edelleen yli kolmannes pk-yrityksistä on voimakkaasti tai mahdollisuuksien mukaan kasvuhakuisia, ja voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus nousi kaksi prosenttiyksikköä kevään kyselystä, jossa osuus oli viisi prosenttia. Voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus on edelleen vaatimaton, ja pidemmän aikavälin trendinomainen lasku aiheuttaa huolta.

Pk-yrityksistä 16 prosenttia on ottanut käyttöön uutta teknologiaa ja 46 prosenttia on investoinut digitalisaatioon viimeisen vuoden aikana. Noin puolet yrityksistä on myös kouluttanut henkilöstöään. Lisäksi hieman alle kolme kymmenestä yrityksestä on tuonut markkinoille uusia tuotteita tai palveluita.

Tutkimuksella ja kehittämisellä (T&K) tarkoitetaan tässä barometrissa luovaa ja systemaattista toimintaa tiedon lisäämiseksi sekä tiedon käyttämistä uusiin sovelluksiin. Pk-yrityksistä korkea osuus, 25 prosenttia, raportoi harjoittavansa tutkimus- ja kehittämistoimintaa jossain muodossa. Toimialojen välillä on odotetusti merkittäviä eroja T&K-toiminnan yleisyydessä. Suurin osuus on teollisuudessa, jossa 40 prosentilla pk-yrityksistä on T&K-toimintaa.

Pahin yritystoiminnan kehittämisen este on yleinen suhdanne- ja taloustilanne. Vaikka kustannustason nousu ja työvoiman saatavuusongelmat ovat hieman lieventyneet vuoden takaisesta barometrista, ne nousevat tuloksissa edelleen seuraavaksi suurimmiksi kehittämisen esteiksi.

Taloustilanne ja tiukka sääntely vähentävät ulkoisen rahoituksen käyttöä

Taloustilanne ja sen seurauksena heikentynyt yritysten luottokelpoisuus yhdistettynä pankkitoiminnan sääntelyyn näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä: barometrin mukaan alle puolella pk-yrityksistä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta omaavien pk-yritysten osuus on muuttunut viime vuosien aikana hyvin vähän.

Finnvera on säilynyt merkittävänä rahoitustoimijana, vaikka sen rooli pankkilainojen vaihtoehdona sekä täydentäjänä on hieman laskenut. Myös Business Finland ja ELY-keskukset ovat säilyttäneet asemansa pk-yritysten rahoituslähteinä. Finnveran takauksella on keskeinen merkitys rahoituksen saannissa: pankkirahoitusta hakeneista lähes kolmannes kertoi, että rahoituksen saatavuus edellytti Finnveran takausta. Erityisesti kasvuhakuiset yritykset ovat kiinnostuneita Finnverasta rahoittajana.

Pk-yritysten yhteistyö oppilaitosten ja tutkimuslaitosten kanssa on jatkunut vakaana

Merkittävä joukko pk-yrityksiä tekee yhteistyötä oppilaitosten, koulutuksen järjestäjien tai kehitysyhtiöiden kanssa. Pk-yritysten yhteistyö oppilaitosten ja tutkimuslaitosten kanssa on pysynyt samoissa lukemissa syksystä 2022, jolloin asiasta kysyttiin edellisen kerran.

Yhteistyön muodot olivat moninaiset, mutta vastauksissa korostuivat työharjoittelu, oppisopimus-koulutus tai muu työssäoppiminen. Tätä yhteistyön muotoa toteutti yhteistyössä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa lähes puolet pk-yrityksistä ja muiden koulutuksen tarjoajien kanssa 68 prosenttia pk-yrityksistä.

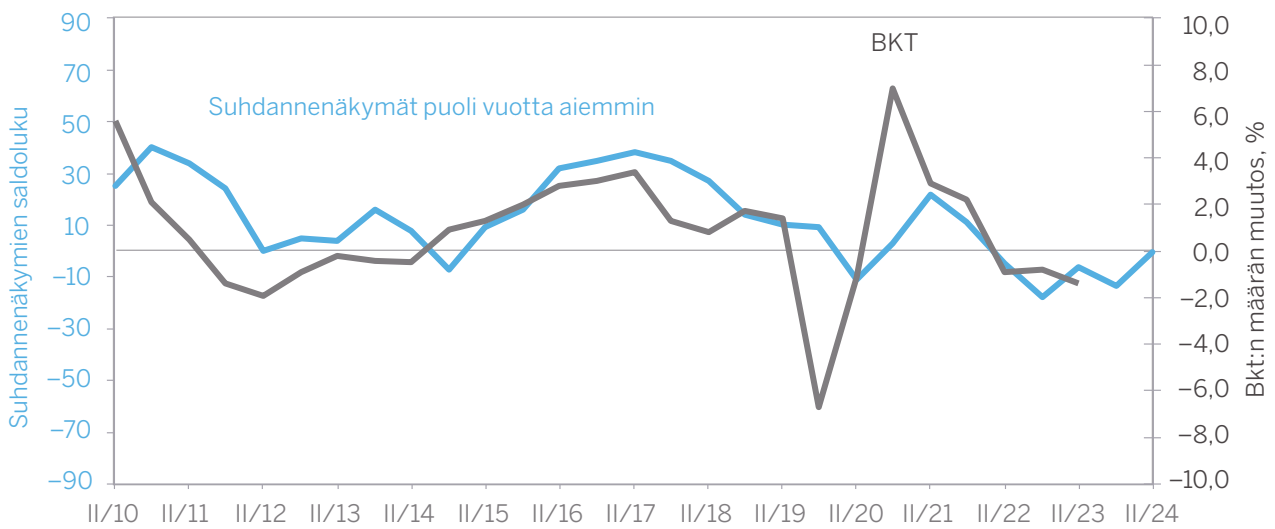
Yritysten kokemukset oppilaitos- ja tutkimuslaitosyhteistyön tuloksista ovat muuttuneet jonkin verran syksystä 2022, osittain uusien osajien palkkaamista seuraavan vastausvaihtoehdon lisäyksen seurauksena. Yleisimpänä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa tehdystä yhteistyöstä syntyneenä tuloksena mainittiin tietopohjan ja osaamisen vahvistuminen. Muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa yhteistyö on johtanut useimmin uuden osaajan palkkaamiseen.

1. Aineisto

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keskisuurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan vaikuttavien taloudellisten tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannekysymysten lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön liittyviä rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta ja uusiutumista.

Taloustutkimus Oy toteutti syksyn 2024 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä kesä- ja heinäkuussa 2024. Kyselyyn vastasi 4 155 suomalaisen pk-yrityksen edustajaa. Otanta on poimittu kiintiöidyllä satunnaisotannalla Bisnoden Selector B2B -palvelusta ja Suomen Yrittäjien jäsenrekisteristä. Otoksessa on kiintiöity yritysten toimiala (TOL

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin suhdannenäkymät ja BKT:n määrän muutos

2008), kokoluokka ja sijainti. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pienten ja keskisuurten yritysten todellista rakennetta.

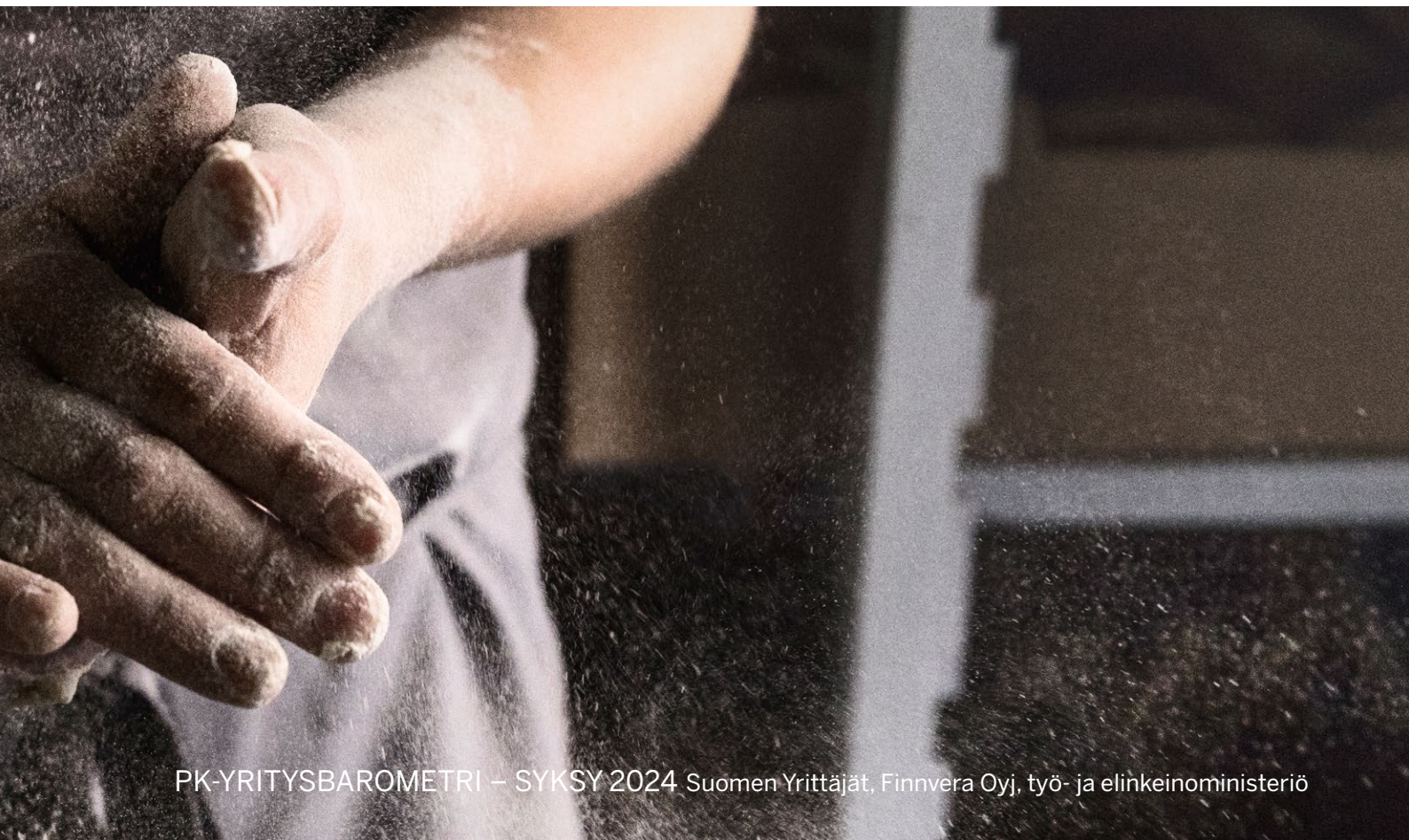
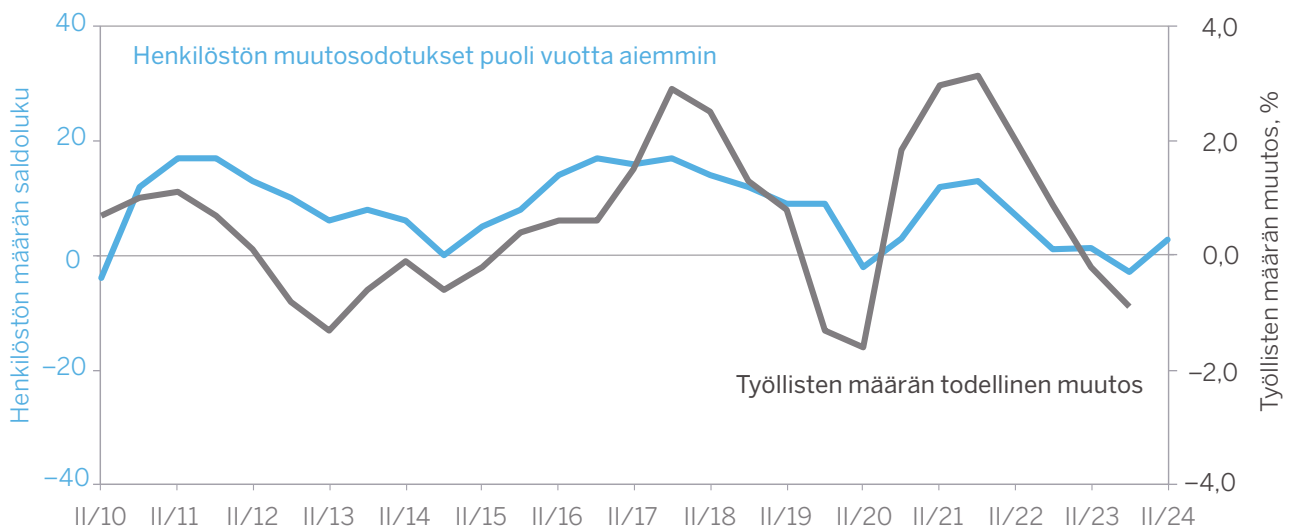
Laajalla pk-yritysten odotuksia kuvaavalla aineistolla pyritään ennakoimaan talouden suhdannekäänteitä sekä kiinnittämään huomiota niihin talouspolitiikan toimiin, joilla yritysten toimintaedellytyksiin voidaan vaikuttaa.

Barometrin kotimarkkinayrityksiin painottuvassa otoksessa pk-yritysten suhdannevaihtelut seuraavat yleensä suurten vientiteollisuusyritysten

suhdannerytmiä viiveellä. Venäjän aloittaman hyökkäyssodan ja poikkeuksellisen nopean korkotason nousun vaikutukset talouteen ja tulevaisuuteen näkyvät selvästi pk-yritysten kotimarkkinoihin painottuvassa otoksessa.

Saldoluvut lasketaan positiivisten ja negatiivisten vastausten prosenttiosuuksien erotuksena. Luottavuuden parantamiseksi kaikki raportin luvut on pyöristetty lähimpään tasalukuun. Pyörityksestä johtuen saldoluku voi olla yhden suurempi tai pienempi kuin taulukoissa raportoitujen prosenttiosuuksien erotus.

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin odotukset henkilöstömäärästä ja työllisyyden muutos

Taulukko 1: Aineiston rakenne

		n=	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	335	8
	Rakentaminen	653	16
	Kauppa	702	17
	Palvelut	2 465	59
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	2 451	59
	5–9 henkilöä	873	21
	10–19 henkilöä	415	10
	20–49 henkilöä	292	7
	50+ henkilöä	123	3
LIIKEVAIHTO	alle 0,2 miljoonaa euroa	1 720	42
	0,2–0,49 miljoonaa euroa	713	17
	0,5–0,99 miljoonaa euroa	598	14
	1,0–1,49 miljoonaa euroa	268	6
	1,5–1,99 miljoonaa euroa	165	4
	2,0–4,99 miljoonaa euroa	375	9
	5 miljoonaa euroa tai yli	294	7
	ALUE (MAAKUNTA)	Espoo	212
Etelä-Karjala		86	2
Etelä-Pohjanmaa		187	7
Etelä-Savo		111	3
Helsinki		668	11
Häme		126	4
Kainuu		46	1
Keski-Pohjanmaa		119	4
Keski-Suomi		185	4
Kymenlaakso		120	2
Lappi		135	3
Pirkanmaa		380	11
Pohjois-Karjala		101	3
Pohjois-Pohjanmaa		201	5
Päijät-Häme		141	4
Rannikko-Pohjanmaa		69	2
Satakunta		174	5
Pohjois-Savo		155	4
Uusimaa		417	9
Vantaa		122	3
Varsinais-Suomi		399	9
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	Ennen 1990	774	19
	1990–1999	734	18
	2000–2009	868	21
	2010–2019	1 238	30
	2020–	523	13
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	279	7
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1 297	31
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1 294	31
	Ei kasvutavoitteita	1 109	27
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	167	4
YHTEENSÄ		4 155	100

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

Tilastokeskuksen tuoreimman Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston mukaan Suomessa oli vuonna 2022 noin 444 000 yritystä ilman maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoja. Yrityksiä oli noin 13 000 enemmän kuin vuotta aiemmin.

Alle kymmenen henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli vuonna 2022 noin 95,5 prosenttia. Kaikkien pk-yritysten eli alle 250 henkilöä työllistävien yritysten osuus oli 99,8 prosenttia. Pk-yritysten ja mikroyritysten osuudet yrityskannasta pysyivät suurin piirtein ennallaan vuosien 2021 ja 2022 välillä.

Vuonna 2022 ilman alkutuotantoa suomalaisten yritysten liikevaihtoa kertyi 553 miljardia euroa.

Yritysten yhteenlaskettu liikevaihto nousi noin 67 miljardilla eurolla vuoteen 2021 verrattuna. Nousua kertyi noin neljätoista prosenttia. Pk-sektorin osuus suomalaisyritysten liikevaihdosta oli 54,2 prosenttia vuonna 2022. Tämä osuus laski noin puolelatoista prosenttiyksiköllä edellisestä vuodesta.

Suomalaiset yritykset (pl. maa-, metsä-, ja kalatalous) työllistivät toissa vuonna 1 455 000 henkilöä, kun työllisten määrä muunnetaan kokopäiväiseksi työpaikoiksi. Mikroyritysten eli 1–9 henkeä työllistävien yritysten osuus tästä työllisten määrästä oli hieman yli viidennes ja koko pk-sektorin noin 63 prosenttia.

3. Suhdanteet

3.1 YLEISET SUHDANNENÄKYMÄT

Pk-yritysten suhdanneodotukset ovat parantuneet merkittävästi negatiivisen alkuvuoden jälkeen. Matalaksi laskenut inflaatio, laskuun kääntynyt korkotaso sekä onnistunut irtautuminen venäläisestä energiasta ja Venäjän-kaupasta käänsi kevään voimakkaan negatiiviset odotukset nousuun: suhdannenäkymien saldoluku saa arvon nolla. Talouden tilan odotetaan siis pysyvän seuraavan vuoden aikana ennallaan. Saldoluku nousi keväästä 14 yksiköllä.

Pk-yritysten suhdanneodotukset ennakoivat siis Suomen taloudelle suurin piirtein vastaavaa kehitystä kuin suurin osa talousennusteista. Bruttokansantuotteeseen perustuvat arviot talouden kehityksestä ennustavat Suomeen loppuvuodeksi keskimäärin nollakasvua, ja vuoden 2025 aikana bruttokansantuotteen arvioidaan yleisimmin kasvavan 1–2 prosenttia. Sekä talouden tilaan että pk-yritysten odotuksiin liittyy joka tapauksessa edelleen poikkeuksellisen merkittävää epävarmuutta.

Talouden suunta riippuu paljon muun muassa yksityisen kulutuksen elpymisestä ja korkotason

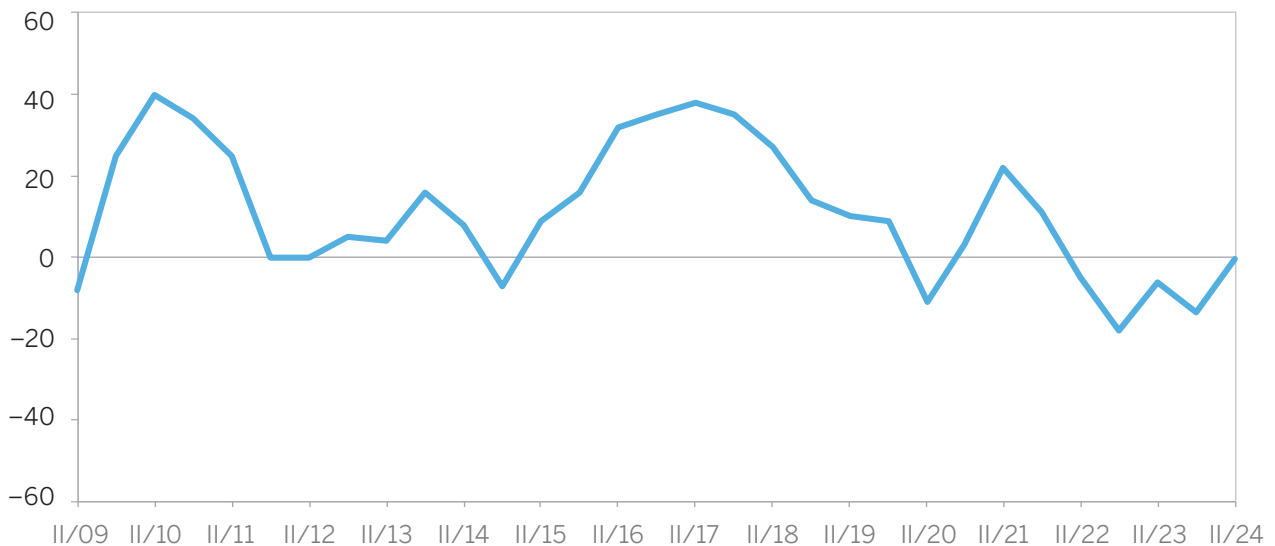
laskusta, joiden kehitystä seurataan odottavaisin tunnelmin kaikilla keskeisillä markkina-alueillamme.

Pk-yrityksistä 24,4 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 24,6 prosenttia uskoo niiden heikkenevän. Kevään barometrissa parempia suhdanteita ennakoivia oli kuusi prosenttiyksikköä vähemmän ja heikkeneviä suhdanteita ennakoivia kuusi prosenttiyksikköä enemmän. Hieman yli puolet pk-yrityksistä arvioi suhdanteiden pysyvän samana.

Toimialoittain tarkasteltuna suurin muutos keväästä tapahtui rakentamisessa, jossa saldoluku nousi 34 yksikköä tasolle kaksi. Teollisuuden saldoluku nousi 28 yksikköä saaden arvon viisi, joka on myös toimialoista korkein. Kaupassa ja palveluissa muutos kevääseen verrattuna oli vähäisempi: toimialojen saldoluviut nousivat neljällä ja yhdeksällä yksiköllä arvoihin -12 ja kaksi. Negatiivisimmat näkymät ovat kaupan alalla, missä odotukset pysyivät selvästi yleistä tasoa alemmina ja ovat ainoana päätoimialana negatiiviset.

Poikkeuksellisesti suurempien, vähintään 50 henkeä työllistävien pk-yritysten odotukset lähitulevaisuuden suhteen ovat vain hieman

Kuva 3: Suhdannenäkymät, saldoluku

positiivisemmat kuin pienten ja mikroyritysten. Selvästi positiivisimmat odotukset ovat 20–49 henkilöä työllistävillä yrityksillä: kokoluokan suhdanneodotusten saldoluku saa arvon 21. Myös suurin muutos ylöspäin tapahtui 20–49 hengen yritysten odotuksissa.

Pk-yritysbarometrissa kysytään myös yritysten tämänhetkistä tilannetta suhteessa 12 kuukauden takaiseen tilanteeseen. Noin 22 prosenttia pk-yrityksistä kokee suhdannetilanteen paremmaksi ja 32 prosenttia heikommaksi kuin vuosi sitten, joten tämänhetkistä tilannetta kuvaava saldoluku saa arvon –17. Saldoluku nousi edellisestä barometrissa seitsemän yksikköä. Tilanne on parantunut kaikilla päätoimialoilla.

Vaikein tilanne on kaupan ja rakentamisen aloilla, joissa vain 19 prosenttia pk-yrityksistä kokee suhdannetilanteen olevan parempi kuin vuosi sitten. Hieman muita toimialoja parempi tilanne on palveluissa, jossa noin 24 prosenttia yrityksistä sanoo nykytilanteen olevan vuoden takaista parempi. Kuten suhdanneodotusten kohdalla, kokoluokittain paras tilanne on 20–49 henkilöä työllistävillä yrityksillä. Ero voimakkaasti kasvuhakuisten ja muiden yritysten välillä on suuri: voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten saldoluku saa arvon 27, mikä on korkea varsinkin verrattuna keskimääräistä kasvua tavoittelevien (asemansa säilyttäjät) ja kasvua tavoittelemattomien saldolukuihin –21 ja –19.

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku */
Kaikki yritykset	24	51	25	0
Toimialoittain				
Teollisuus	27	50	23	5
Rakentaminen	26	50	24	2
Kauppa	22	44	34	–12
Palvelut	24	53	23	2
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	67	25	8	60
Kasvuhakuiset	37	46	17	20
Asemansa säilyttäjät	18	54	28	–10
Ei kasvutavoitetta	10	63	27	–18
Toimintansa lopettavat	5	30	66	–61
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	22	53	25	–3
5–9 henkilöä	24	50	27	–3
10–19 henkilöä	29	45	26	4
20–49 henkilöä	37	46	17	21
yli 50 henkilöä	30	42	28	2
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1990	18	56	26	–8
1990–1999	21	52	27	–6
2000–2009	23	51	25	–2
2010–2019	26	50	24	1
2019 jälkeen	38	43	19	19

*/ Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

3.2 LIIKEVAIHTO

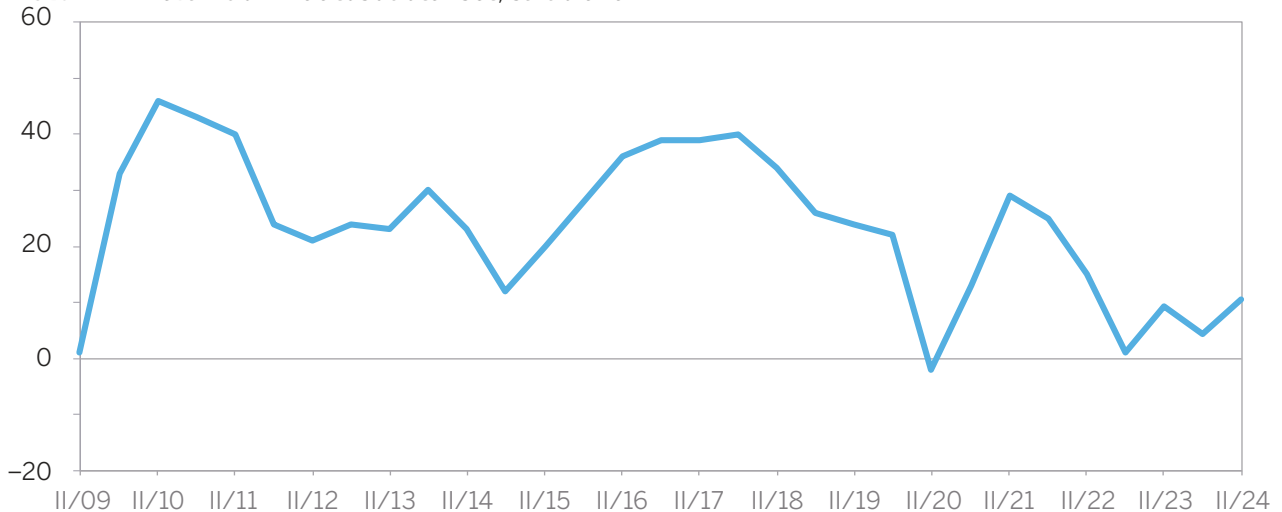
Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat vahvistuneet samaan aikaan, kun yleiset suhdanneodotukset ovat nousseet kevään lukemista. Saldoluku nousi edellisestä barometrasta kuusi yksikköä ja saa arvon kymmenen. Talousnäköymien yleisestä epävarmuudesta huolimatta saldoluvin arvo on positiivinen ja poikkeuksellisiin viime vuosiin nähden kohtuullinen, vaikkakin edelleen jonkin verran koronapandemiaa edeltävää tasoa alhaisempi.

Korkeimmat odotukset liikevaihdon kasvusta ovat teollisuudessa ja palveluissa, joissa saldoluku saa arvon 15. Teollisuuden liikevaihtonäkymät nousivat 16 yksikköä keväästä. Negatiivisesta saldolu- vusta huolimatta myös rakentamisen liikevaihto- odotukset ovat parantuneet selvästi: toimialan

saldoluku nousi keväästä 19 yksiköllä arvoon miinus kaksi. Kaupan alalla odotukset pysyivät ennallaan saldoluulla viisi.

Pk-yritysten arviot liikevaihdon kehityksestä vaihtelevat merkittävästi kokoluokan mukaan. Liikevaihto-odotukset ovat selvästi heikoimmat pienimmissä pk-yrityksissä. 26 prosenttia alle viiden henkilön yrityksistä uskoo liikevaihtonsa pienenevän. Vähintään 10 hengen pk-yrityksissä vastaava osuus vaihtelee 22 ja 32 prosentin välillä. Alle viiden hengen yrityksissä liikevaihdon kasvua odottavien osuus on 30 prosenttia, 5–9 hengen yrityksissä 37 prosenttia ja muissa kokoluokissa osuus vaihtelee 46 ja 51 prosentin välillä.

Kuva 4: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	35	40	25	10
Teollisuus	39	37	24	15
Rakentaminen	28	42	30	-2
Kauppa	33	40	28	5
Palvelut	37	40	23	15

3.3 KANNATTAVUUS

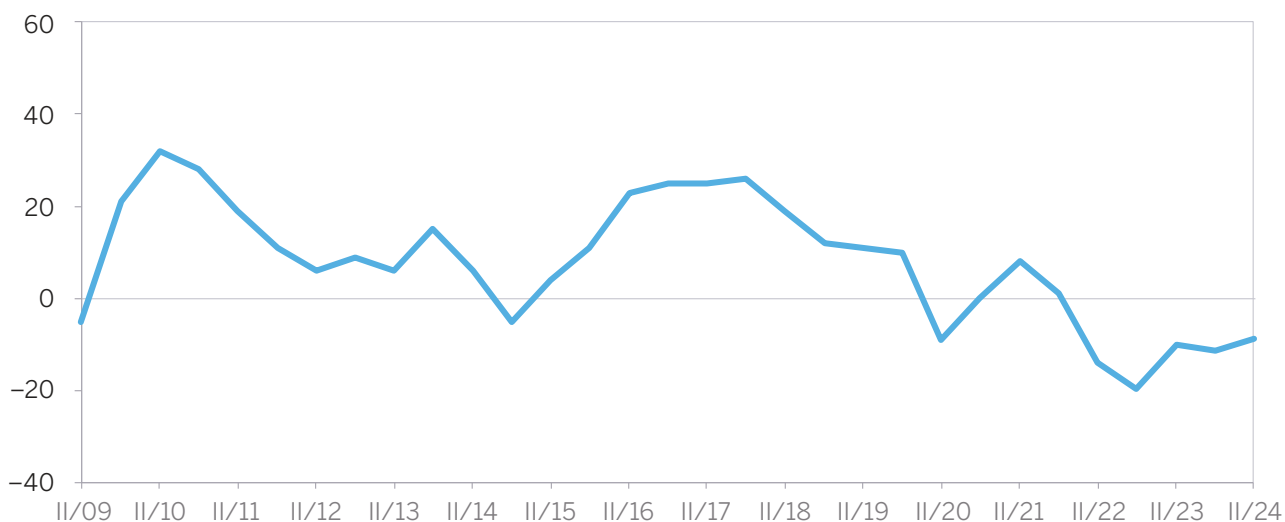
Pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat viime vuosina heikentyneet voimakkaasti samaan aikaan, kun yleinen luottamus talouteen on laskenut. Kevään 2023 barometrissa odotukset kannattavuudesta olivat alempana kuin kertaakaan vuoden 1992 jälkeen. Kannattavuuden muutosodotukset eivät ole vielä kään palautuneet positiivisiksi vuoden 2021 syksystä kevääseen 2023 kestäneen laskun jäljiltä. Nyt epävarmuus tulevasta on hieman hellittänyt, mutta kannattavuusodotusten saldoluku pysyy edelleen negatiivisena arvolla miinus yhdeksän. Kannattavuusodotusten pitkän aikavälin keskiarvo on 19.

Kannattavuusodotukset ovat parantuneet kaupaa lukuun ottamatta kaikilla päätoimialoilla. Selvästi suurin muutos tapahtui rakentamisessa, jossa

odotukset nousivat 18 yksikköä päättyen arvoon miinus kymmenen. Selvästi muita päätoimialoja negatiivisemmat kannattavuusodotukset ovat kaupan alalla, jossa saldoluku saa arvon -20. Vaikka kaikkien päätoimialojen kannattavuusodotukset ovat nollan alapuolella, hieman muita vähemmän negatiiviset odotukset ovat teollisuudessa, jonka saldoluku saa arvon miinus kolme.

Kokoluokista ainoastaan vähintään 50 henkeä työllistävillä pk-yrityksillä on positiiviset odotukset kannattavuuden kehityksestä seuraavan 12 kuukauden aikana. Yli 50 hengen pk-yritysten kannattavuusodotusten saldoluku saa arvon yksi. Kokoluokista negatiivisimmat näkymät ovat 5–9 henkilön yrityksissä saldoluvulla -14.

Kuva 5: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	23	46	32	-9
Teollisuus	24	47	28	-4
Rakentaminen	21	47	32	-10
Kauppa	20	40	40	-20
Palvelut	24	46	30	-6

3.4 VAKAVARAISUUS

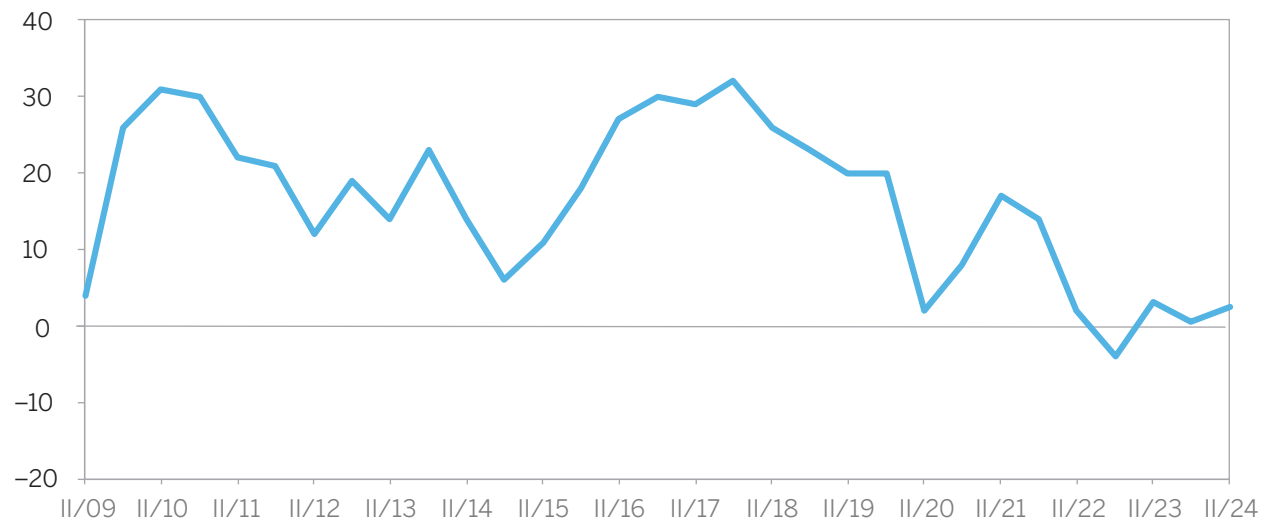
Hieman aiempaa useampi pk-yritys odottaa vakavaraisuutensa paranevan. Saldoluku nousi edellisestä barometrasta kaksi yksikköä arvoon kolme. Odotukset vakavaraisuuden kehityksestä ovat samalla tasolla kuin vuosi sitten syksyllä.

Positiivinen kehitys johtuu erityisesti rakentamisen vakavaraisuusodotusten vahvistumisesta. Muilla päätoimialoilla odotukset paranivat vain lievästi ja kaupan alalla ne laskivat entisestään. Rakentamisen saldoluku nousi kymmenellä yksiköllä arvoon miinus kolme. Sekä teollisuuden että palveluiden saldoluvut

nousivat kahdella yksiköllä arvoon kuusi.

Eri kokoluokkien vakavaraisuusodotukset vaihtelevat 20–49 hengen yritysten seitsemästätoista 5–9 hengen yritysten saldolukuun nolla. Aikaisintaan vuodesta 2020 alkaen toimineissa yrityksissä odotetaan selvästi positiivisempaa vakavaraisuuskehitystä kuin muissa yrityksissä, saldoluvin ollessa näissä yrityksissä 21. On kuitenkin huomattava, että barometrissa mitataan vakavaraisuuden muutoksen suuntaa ja voimakkuutta, ei vakavaraisuuden tasoa.

Kuva 6: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	23	56	21	3
Teollisuus	25	57	18	6
Rakentaminen	21	55	24	-3
Kauppa	20	54	26	-7
Palvelut	25	56	19	6

3.5 INVESTOINNIT

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointejaan merkittävästi lähiaikoina. Pitkään jatkuneen epävarmuuden ja heikon suhdanteen seurauksena kaikilla päätoimialoilla on enemmän investointejaan vähentäviä yrityksiä kuin niitä, joissa investointien odotetaan lisääntyvän.

Kuuden yksikön noususta huolimatta investointien arvon muutosodotusten saldoluku pysyi voimakkaan negatiivisena arvolla -15. Investointiodotusten pidempään jatkunut heikko kehitys on yhteydessä poikkeuksellisen suureen epävarmuuteen koskien kysynnän palautumista, geopoliittisten riskien kasvua ja muita toimintaympäristöön liittyviä tekijöitä, kuten osaavan työvoiman saatavuutta.

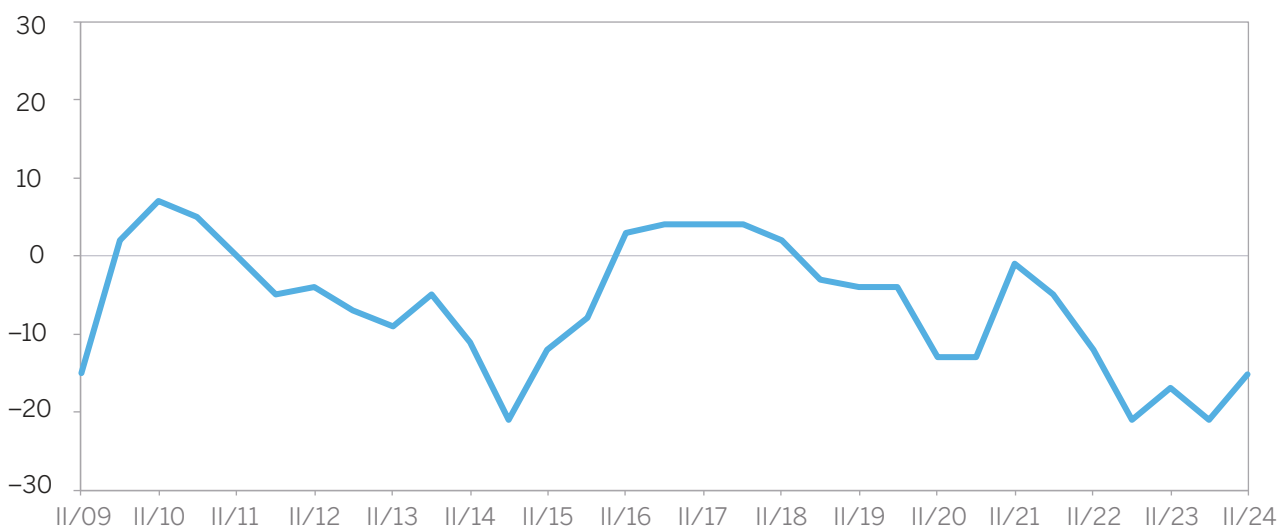
Myös korkojen vaihtelulla on suora vaikutus pk-yritysten investointeihin ja investointiaikaisiin. Syksyn 2024 barometrissa lähes joka neljäs yritys piti rahoituksen hintaa keskeisenä syynä sille, että ei aio

lisätä investointejaan. Vastaus oli erityisen yleinen kaupan alan yrityksissä, joista 29 prosenttia ilmoitti sen syyksi olla lisäämättä investointeja.

Heikoimmat odotukset investointien lähiajan kehityksestä ovat rakentamisessa ja kaupassa, joissa saldoluku saa arvot -23 ja -21. Edelliseen barometriin verrattuna rakentamisen investointien saldoluku nousi neljällätoista ja kaupan alan neljällä yksiköllä. Teollisuudessa ja palveluissa nousua edelliseen barometriin tuli kuusi ja neljä yksikköä, toimialojen päätyessä saldolukuihin -14 ja -12. Selvästi suurin nousu syksyyn verrattuna nähtiin siis rakentamisen investointiodotuksissa.

Positiivinen signaali pk-yritysten investointiodotuksissa on voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten investointien kehitystä peilaavan saldoluvun reilu nousu suhteessa edelliseen barometriin. Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten saldoluku saa arvon 42, kun keväällä 2024 se oli 20.

Kuva 7: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	14	57	29	-15
Teollisuus	16	54	30	-14
Rakentaminen	11	55	34	-23
Kauppa	14	52	35	-21
Palvelut	15	59	27	-12

3.6 INNOVAATIOT SEKÄ TUOTANNON JA TUOTTEIDEN KEHITYS

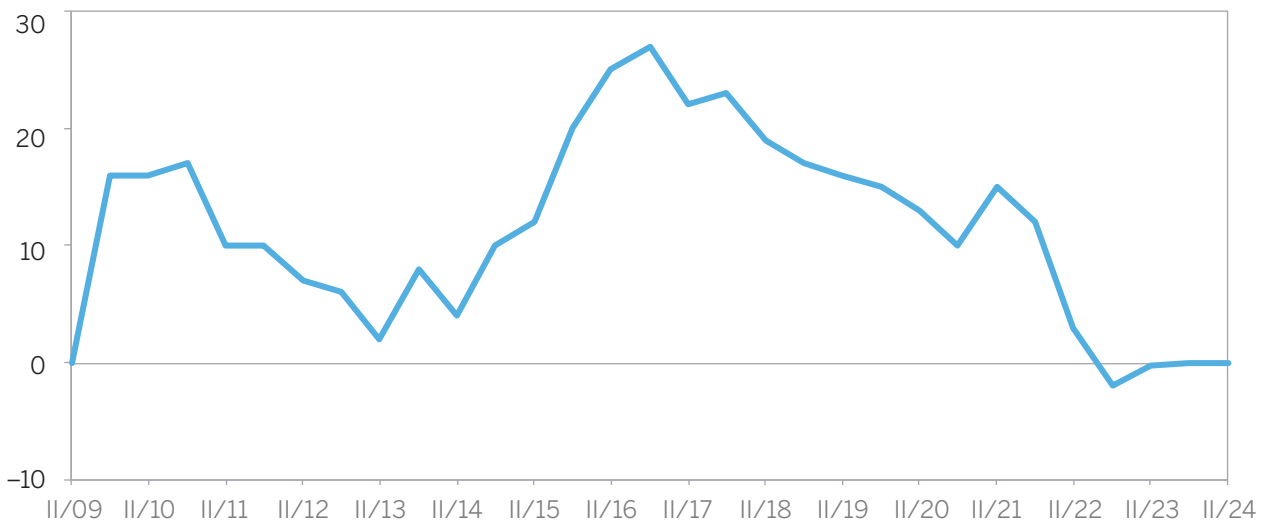
Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehittäminen ovat välttämätön osa yritysten uudistumisesta ja kasvua. Yritysten tiukka talous on viime vuosina vähentänyt mahdollisuuksia aktiiviseen innovaatiotoimintaan ja tuotekehitykseen. Tämän seurauksena yrityksiin on muodostunut painetta toiminnan kehittämiseen.

Barometrin tulosten perusteella yritykset ymmärtävät innovaatioiden ja tuotekehityksen merkityksen menestymisen lähteenä. Kuten myös keväällä, innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutosta kuvaava saldoluku saa arvon nolla. Vaikka yritysten tulevaisuudennäkymät ovat tällä hetkellä tavallista epävarmemmat, ylivoimaisesti suurin osa

yrityksistä on pitämässä innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehitystyön määrän ennallaan.

Vajaa viidennes pk-yrityksistä aikoo vähentää panostuksiaan innovaatioihin sekä tuotannon ja tuotteiden kehitykseen seuraavan 12 kuukauden aikana. Samoin vajaa viidennes pk-yrityksistä myös odottaa innovaatioiden sekä tuotannon ja tuotteiden kehityksen kasvavan. Edelleen enemmistö vastaajista, 63 prosenttia, ilmoittaa pitävänsä tuotekehityksensä nykyisellään. Eniten panostuksia aiotaan lisätä teollisuudessa ja palveluissa, joissa 22 ja 21 prosenttia pk-yrityksistä odottaa innovaatioiden sekä tuotannon ja tuotteiden kehityksen kasvavan.

Kuva 8: Innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	18	63	18	0
Teollisuus	22	63	15	6
Rakentaminen	10	68	22	-12
Kauppa	17	61	22	-5
Palvelut	21	62	17	4

3.7 HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ

Pk-yritykset huolehtivat henkilöstöstä ja sinnittelevät heikkojen taloustilanteiden yli pitämällä siitä kiinni. Tämä kehitys on nähtävissä myös tämän barometrin tuloksissa: ylivoimaisesti suurin osa pk-yrityksistä haluaa edelleen pitää kiinni työvoimastaan.

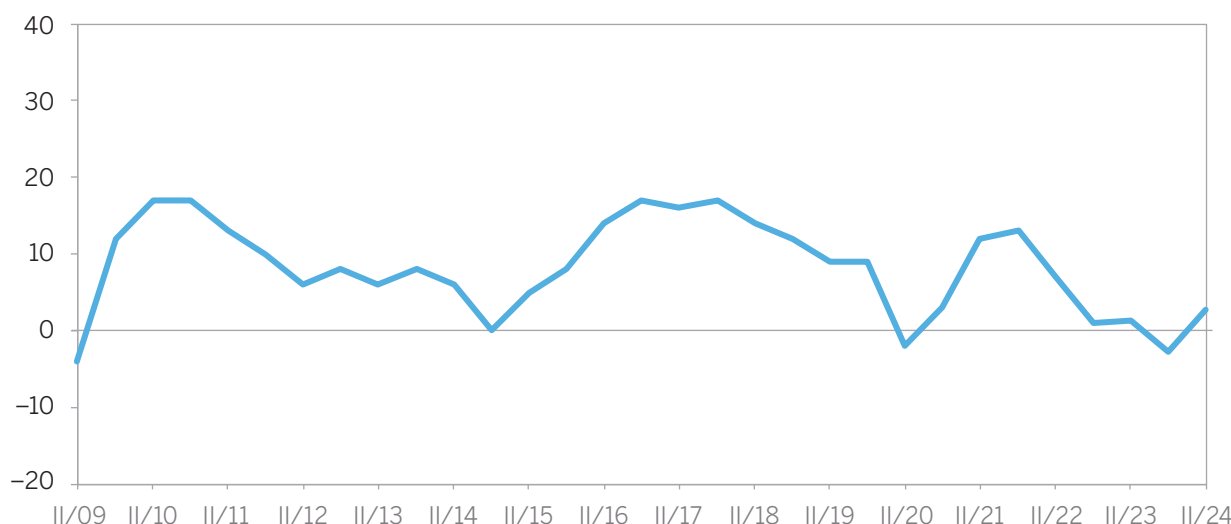
Kohonneen korkotason ja kasvaneen geopoliittisen epävakauden negatiiviset vaikutukset ovat huomattavat ja tulevaisuuden näkymät edelleen epävarmat. Keväällä 2022 alkaneen heikentymisen päätteen odotukset henkilöstön määrän muutoksesta kävivät poikkeuksellisesti nollan alapuolella. Nyt henkilöstöodotusten saldoluku on palautunut niukasti positiiviseksi.

Pk-yrityksistä 14 prosenttia aikoo lisätä henkilöstön määrää seuraavan vuoden aikana. Sen sijaan 11 prosenttia yrityksistä odottaa henkilöstönsä määrän vähentyvän. Odotusten saldoluvuksi saadaan kolme, joka on kuusi yksikköä kevään barometriä korkeampi. Edelleenkin suuri enemmistö, eli 74 prosenttia pk-yrityksistä, aikoo säilyttää nykyisen henkilöstömääränsä.

Varsinkin teollisuusyritysten henkilöstömäärän odotuksissa on nähtävissä merkittävä nousu viime keväästä: toimialan saldoluku nousi arvosta miinus kymmenen arvoon kahdeksan. Teollisuuden työllisyysnäkymät ovat myös hieman paremmat kuin muilla toimialoilla. Ainoastaan kaupan alan henkilöstönäkymät pysyivät negatiivisina jääden viime kevään arvoon miinus neljä. Rakentamisen ja palveluiden saldoluviut nousivat kolmellatoista ja neljällä yksiköllä saaden arvot nolla ja viisi.

Kokoluokittain tarkasteltuna selvästi positiivisimmat työllisyysnäkymät ovat 20–49 henkilön yrityksissä: 32 prosenttia kokoluokan yrityksistä arvioi henkilökuntansa määrän kasvavan seuraavan vuoden aikana, kun vain 17 prosenttia odottaa henkilöstönsä määrän olevan vuoden kuluttua nykyistä pienempi. Alle viisi henkilöä työllistävistä pk-yrityksistä 86 prosenttia ei odota lisäävänsä tai vähentävänsä henkilöstön määrää. Suurista, yli 50 henkilöä työllistävistä pk-yrityksistä 30 prosenttia ja 10–19 henkilön yrityksistä 25 prosenttia suunnittelee kasvattavansa henkilöstön määrää.

Kuva 9: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	14	74	11	3
Teollisuus	20	69	12	8
Rakentaminen	14	72	14	0
Kauppa	11	74	15	-4
Palvelut	14	76	10	5

3.8 VIENTI JA LIIKETOIMINTA ULKOMAILLA

Ulkomaankaupan odotuksista kysyttiin pk-yrityksiltä, jotka harjoittavat vientiä tai muuta liiketoimintaa ulkomailla. Tällaisia yrityksiä on 24 prosenttia barometrin vastaajista. Luonnollisesti vientiä harjoitetaan eniten teollisuuden ja kaupan aloilla ja vähiten rakentamisessa. Palveluissa vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavien pk-yritysten osuus nousi kevään 18 prosentista 24 prosenttiin. Vientiä harjoittavista yrityksistä hieman alle joka viidennellä vienti muodostaa pääosan yrityksen liiketoiminnasta.

Suora vienti on yleisin kansainvälistymisen muoto: suoraa tavara- tai palveluvientiä on selvästi yli puolella kaikista vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavista pk-yrityksistä. Huomionarvoista on erityisesti viime vuosien palveluviennin voimakas kasvu: suoraa palveluvientiä harjoittavien yritysten osuus on noussut 42 prosenttiin vuoden takaisesta 35 prosentista. Kun samaan aikaan suoraa tavaroiden vientiä harjoittavien yritysten osuus on

laskenut 36 prosenttiin, on palveluiden vienti poikkeuksellisesti tavaroiden vientiä yleisempää. Suora tavaravienti on vähentynyt varsinkin kaupan alalla ja palveluissa.

Vientiodotuksissa ja toteutuvan viennin määrässä muutokset ovat usein nopeita ja jyrkkiä. Venäjän hyökkäys Ukrainaan näkyi selvästi pk-yritysten odotuksissa viennin arvon muutoksesta syksyn 2022 ja kevään 2023 barometreissa, erityisesti rakentamisen alalla. Viimeisen kahden vuoden aikana monet vientiyritykset ovat löytäneet uusia kohdemaita Venäjän viennin loputtua. Suoraa vientiä harjoittavista pk-yrityksistä 39 prosenttia odottaa viennin arvon kasvavan seuraavan vuoden aikana. Viennin arvon muutosodotuksia kuvaava saldoluku saa arvon 25, mikä on neljä korkeampi kuin keväällä 2024. Selvästi positiivisimmat vientinäköymät ovat teollisuudessa: toimialan saldoluku on 39.

Taulukko 9: Yritysten liiketoiminta ulkomailla

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Vientiä harjoittavat	24	45	7	27	24

Taulukko 10: Viennin tai liiketoiminnan muodot yrityksillä, joilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla*/

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tavaroiden vientiä	36	82	43	60	15
Suoraa palveluiden vientiä	42	18	24	14	59
Lisensointi- tai franchising-toimintaa	4	1	7	2	5
Palkka- tai sopimusvalmistusta	5	5	10	12	3
Ulkomainen yhteis-yritys tai tytäryritys	11	13	10	16	9
Muu	22	8	33	18	26

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 11: Suoraa vientiä harjoittavien yritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	39	47	14	25
Teollisuus	49	42	9	39
Rakentaminen	48	27	25	23
Kauppa	37	50	13	24
Palvelut	35	50	15	21

3.9 TUONTI

Suoraa tuontia harjoittaa 16 prosenttia pk-yrityksistä. Osuus on selvästi vähäisempi kuin viennissä, vaikka merkittävä osa kaupan pk-yrityksistä hankkii myytävät tuotteensa itse ulkomailta. Tuontikaupan tilanne on kohentunut lievästi viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Tuontiodotusten saldoluku on noussut vuoden takaiseen verrattuna neljällä yksiköllä. Saldoluku saa arvon 12, kun tuonnin kasvua odottaa 31 prosenttia ja supistumista 19 prosenttia tuontiyrityksistä. Rakentamisen tilanne on parantunut huomattavasti:

nyt jo yli kolmannes rakentamisen tuontiyrityksistä uskoo tuonnin lähtevän kasvuun, kun vuosi sitten siihen uskoi vain viidennes. Vahvimmat tuontiodotukset ovat palveluissa, missä saldoluku saa arvon 18.

Samoin kuin viennissä, myös odotukset tuonnin kehityksestä hiipuivat Venäjän aloittaman hyökkäyssodan seurauksena. Odotusten muutos on samansuuntainen, mutta tuontiyritysten näkymät tuonnin kehityksestä ovat perinteiseen tapaan varovaisempia kuin vientiyritysten odotukset viennin kehityksestä

Taulukko 12: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tuontia	16	40	7	45	7

Taulukko 13: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa	Pysyy ennallaan	Pienenee	Saldoluku
Kaikki yritykset	31	49	19	12
Teollisuus	29	55	16	13
Rakentaminen	34	42	24	10
Kauppa	31	47	22	9
Palvelut	33	51	16	18

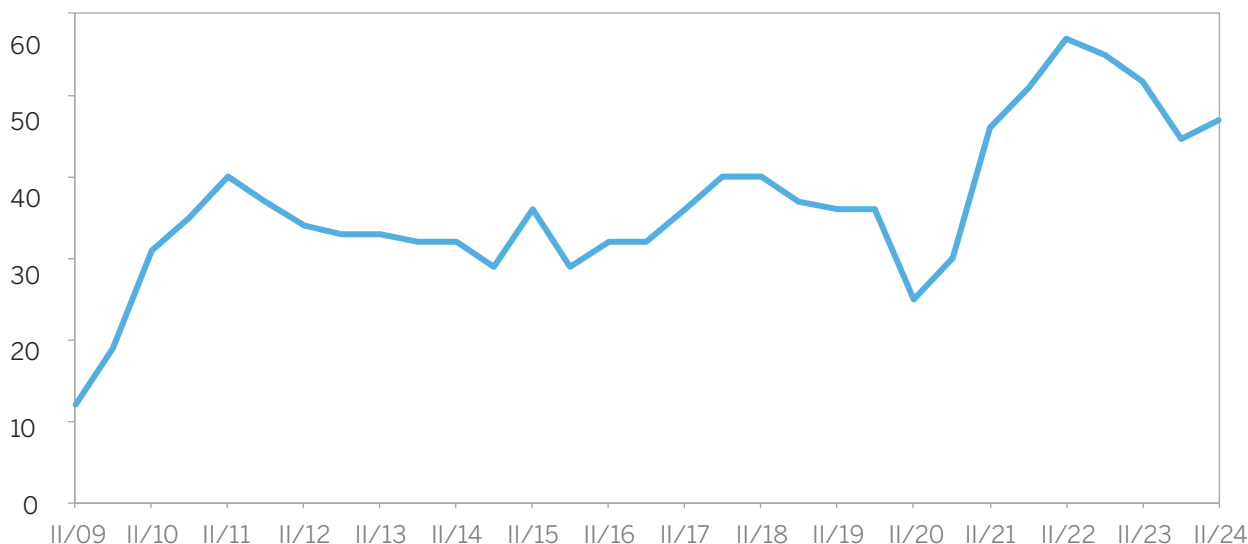
3.10 TUOTANTOKUSTANNUKSET

Tuotantokustannusten lasku on pk-yrityksissä harvinaista, ja nytkin odotusten saldoluku pysyy korkeana. Samoin erot toimialojen välillä ovat yleensä pieniä. Niin on tälläkin kertaa, ja hajonta on hieman kaventunut kevään 2024 barometrissa.

Kokoluokittain tarkasteltuna selvästi pienin saldoluku on alle viiden hengen yritysten ryhmässä. Näillä yrityksillä kustannukset ovat muita yrityksiä tiukemmin yhteydessä yrittäjän omaan palkkaan. Vähintään viisi henkeä työllistävästä ja sitä suuremmista yrityksistä 58–68 prosenttia arvioi tuotantokustannustensa kohoavan.

Kustannusten nousuodotukset kasvoivat voimakkaasti syksyn 2020 barometrissa vuoden 2022 syksyyn, mutta kääntyivät sen jälkeen laskuun. Syksyn 2024 barometrissa odotukset nousivat jälleen hieman ja ovat edelleen koholla 2010-luvun keskimääräiseen tasoon verrattuna. Haastavaksi nykytilanteen tekee se, että tuotantokustannusten arvioidaan olevan samaa tasoa ja kasvavan yhtä nopeasti tai jopa nopeammin kuin vahvan talouskehityksen oloissa. Nyt kustannusten nousuun joudutaan sopeutumaan epävarmoissa olosuhteissa.

Kuva 10: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 14: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	54	39	7	47
Teollisuus	56	39	6	50
Rakentaminen	53	39	8	45
Kauppa	60	34	6	55
Palvelut	52	41	7	45

3.11 INFLAATIO-ODOTUKSET

Pk-yritysten hintaodotuksissa näkyy, että omien myytävien tuotteiden ja palvelujen hinnoitteluvara on kasvussa. Lopputuotteiden ja palveluiden hintojen arvioidaan nousevan hieman nopeammin kuin kevään 2024 barometrissa, mutta ei enää läheskään yhtä nopeasti kuin vielä vuosi sitten. Yritysten myymien lopputuotteiden hintojen arvioidaan seuraavien 12 kuukauden aikana nousevan 3,7 prosenttia. Tältä osin hintaodotukset ovat nousseet hieman alle puoli prosenttiyksikköä edellisen barometrin tasosta, mutta laskeneet reilun prosenttiyksikön vuoden takaiseen verrattuna.

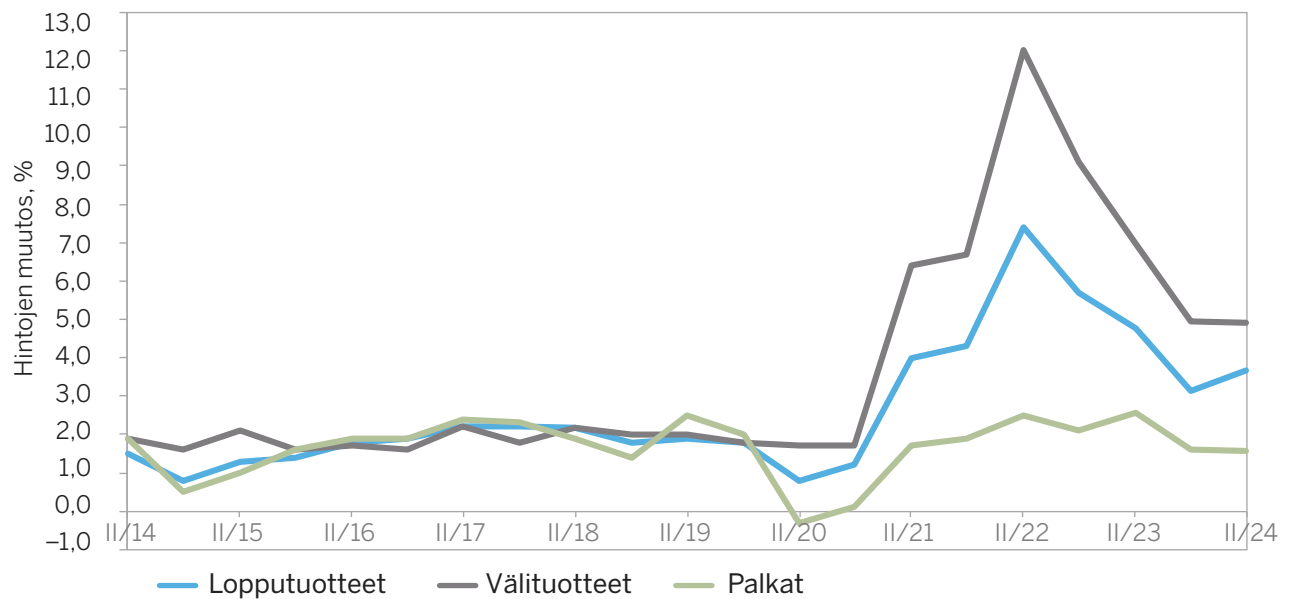
Yritysten hinnoitteluvara ei riitä kompensoimaan sitä, että välituotteiden hintojen odotetaan edelleen nousevan selvästi nopeammin kuin lopputuotehintojen. Tilannetta helpottaa hieman se, että palkkojen osalta nousuodotukset pysyvät maltillisina. On

kuitenkin hyvä huomioida, että palkat reagoivat normaalisti hintoihin ja suhdanteisiin pitkähköllä viiveellä.

Toimialakohtaiset erot inflaatio-odotuksissa ovat enimmäkseen pieniä. Palveluissa välituotteiden odotetaan kallistuvan 4,7 prosenttia ja palkkojen nousevan 1,8 prosenttia. Myös rakentamisessa välituotteiden nousuksi odotetaan 4,7 prosenttia, kun taas palkkojen odotetaan nousevan 1,2 prosenttia. Teollisuudessa välituotteiden hintojen odotetaan nousevan 5,8 prosenttia ja palkkojen 1,8 prosenttia.

Kaikilla päätoimialoilla ensisijaisena haasteena on edelleen välituotteiden lopputuotteita nopeampi hintojen nousu. Jatkuessaan hinnoitteluvaran kasvun ylittävä välituotteiden hintojen kasvu heikentää yritysten toimintaedellytyksiä. Viime vuosista poiketen palkkojen nousupaine näyttää tasoittuneen suurin piirtein vuosien 2016–2019 tasolle.

Kuva 11: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 15: Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana, %

	Lopputuotteet	Välituotteet	Palkat
Kaikki yritykset	3,7	4,9	1,6
Teollisuus	3,5	5,8	1,8
Rakentaminen	3,7	4,7	1,2
Kauppa	4,5	5,4	0,9
Palvelut	3,4	4,7	1,8

4. Kehittyminen ja kansainvälistyminen

4.1 KASVU

Kestävän talouskasvun, työllisyyden ja kansantalouden tuottavuuskehityksen peruspilarina toimii yksityisen sektorin kyky ja mahdollisuudet kehittyä ja toimia tehokkaasti. Yritysten toimintamahdollisuuksien tai kilpailun rajoitukset voivat vaikuttaa kielteisesti kansantalouden kasvupotentiaaliin ja työllisyyteen. Vastaavasti panostukset yritysten kasvumahdollisuuksien tukemiseen voivat parantaa työllisyydeläntä ja lieventää julkisen talouden haasteita.

Kasvuyritysten rooli on tärkeä, sillä ne kehittävät omaa liiketoimintaansa, osaamistaan ja uutta teknologiaa sekä hyödyntävät jo olemassa olevaa teknologiaa ja siten toimivat kasvun moottoreina ja myös kirittäjinä muille yrityksille. Innovatiivisten kasvuyritysten toiminnasta seuraa positiivisia ulkoisvaikutuksia koko yhteiskunnalle. Yritysten kasvuhakuisuus on siis yhteydessä investointihalukkuuteen: osajien saatavuus on edellytys investoinneille. Toisaalta investointihalukkuus on yksi henkilöstömäärän kasvattamisen taustasyistä.

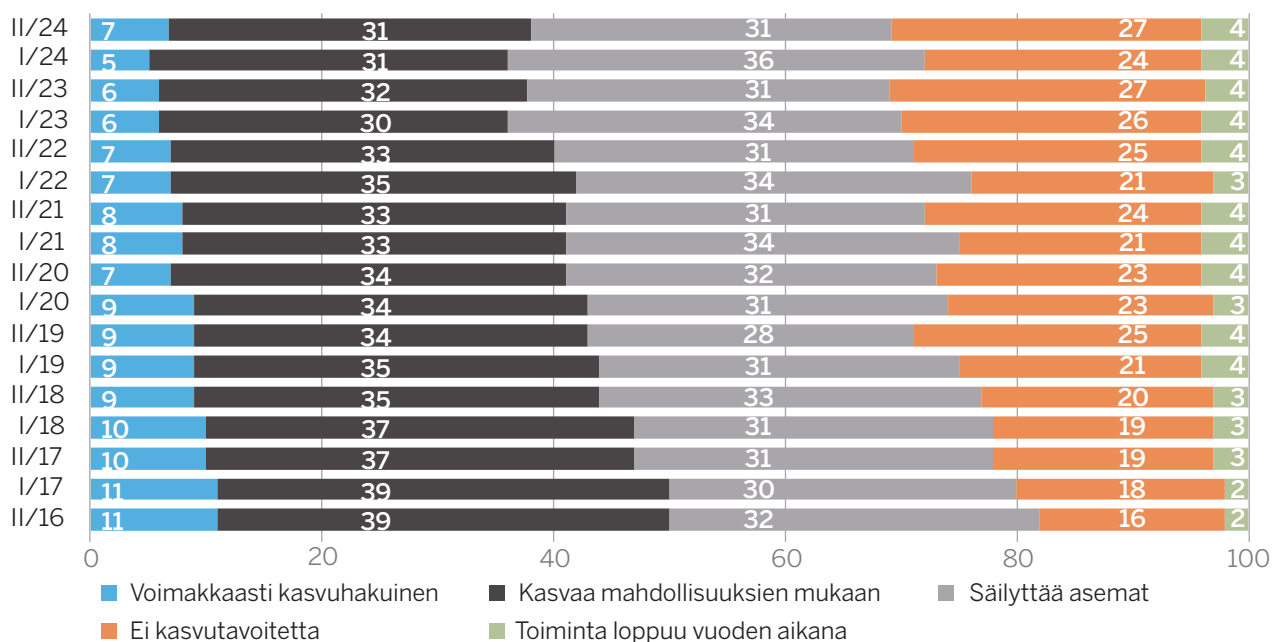
Kasvatvat yritykset luovat työpaikkoja ja investoivat keskimäärin muita yrityksiä enemmän. Usein kasvu liittyy myös yritysten haluun ja tarpeeseen kansainvälistyä. Kansainvälisillä markkinoilla oman markkina-aseman säilyttäminen vaatii aivan toisenlaisia panostuksia yritystoiminnan kehittämiseen. Tämän yritysjoukon panostus vahvistaa myös yhteiskunnan rahoitus pohjaa.

Positiivista on se, että viime vuosien kriisit eivät ole merkittävästi tukahduttaneet yritysten kasvuhaluja. Edelleen yli kolmannes pk-yrityksistä on voimakkaasti tai mahdollisuuksien mukaan kasvuhakuisia, ja voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus nousi kahdella prosenttiyksiköllä kevään 2024 barometriin verrattuna.

Voimakkaasti kasvuhakuisten osuus on kuitenkin vaatimaton ja pidemmän aikavälin trendinomaisen lasku aiheuttaa huolta. Enää seitsemän prosenttia pk-yrityksistä ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia, kun esimerkiksi vuonna 2016 osuus oli 11 prosenttia. Lisäksi kasvua tavoittelemattomien yritysten osuus nousi kolmella prosenttiyksiköllä 27 prosenttiin, kun vuonna 2016 vastaava osuus oli vain 16 prosenttia. On selvää, että tämä kehityskulku tulee saada kääntymään, ja siinä yritysten toimintaympäristön sekä liiketoiminnan kehittämisen kriittinen tarkastelu on välttämätöntä.

Kaikki yritykset eivät luonnollisesti joka hetki pysty tai pyri kasvamaan. Joskus oman markkinaosuuden säilyttäminen voi olla järkevä strategia ja joskus on aika jopa supistaa toimintaa ja suunnata katse uuden luomiseen. On myös syytä huomata, että nykyisen aseman säilyttäminen edellyttää yrityksiltä keskimääräistä kasvua. 31 prosenttia pk-yrityksistä aikoo säilyttää nykyisen asemansa.

Kuva 12: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

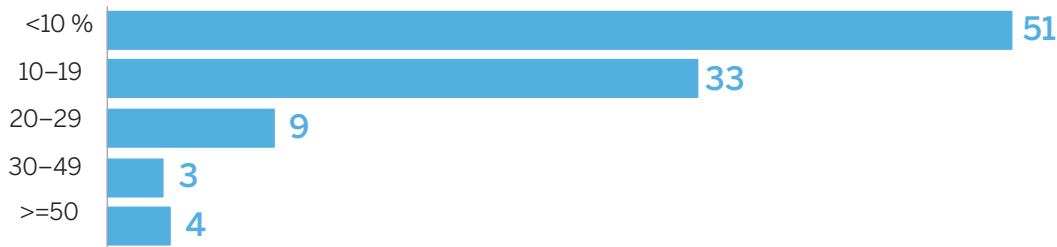
Pk-yritysten toiminnan lopettamista harkitsevien määrä on pysynyt pitkään vakaana noin neljässä prosentissa. Ensiarvoisen tärkeää on kaikin mahdollisin keinoin yrittää vauhdittaa omistajanvaihdoksia ja yrityskauppoja, jotta elinvoimaisten yritysten jatko saadaan varmistettua.

Toimialoittain katsottaessa teollisuus on kasvuhaluisten yritysten joukossa omassa luokassaan, sillä 49 prosenttia teollisuusyrityksistä on kasvuhakuisia tai voimakkaasti kasvuhakuisia. Teollisuuden toimiala kohtaa kansainvälistä kilpailua useammin ja siten kasvuhakuisuus on elinehto markkinoilla pärjäämisessä. Kasvua tai voimakkaasti kasvua hakevien yritysten osuus rakentamisen toimialalla on vain 27 prosenttia, mikä johtuu alan poikkeuksellisen

vaikeasta suhdannetilanteesta. Kaupan toimialalla kasvuhakuisia on 38 prosenttia ja palveluiden toimialalla 40 prosenttia pk-yrityksistä.

Kasvua hakevien yritysten määrä korreloi selvästi yrityksen henkilöstön määrän kanssa. Mitä suurempi yritys, sitä todennäköisemmin se tavoittelee kasvua. Samoin uudemmat yritykset ovat odotetusti keskimäärin vanhoja yrityksiä useammin voimakkaasti kasvuhakuisia. Pidempään toimineilla yrityksillä on ollut enemmän aikaa kasvaa, ja kasvuhakuisuus on keskimäärin yleisempää uusilla tai maantieteellisesti laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa. On syytä kiinnittää huomiota siihen, että nykyistä suurempi osa pienemmistä yrityksistä löytäisi kasvupolulle.

Kuva 13: Liikevaihdon kasvutavoite kyselyä edeltävänä vuonna, %

Taulukko 16: Yritysten kasvuhakuisuus, %

	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitetta	Toimintansa lopettava
Kaikki yritykset	7	31	31	27	4
Toimialoittain					
Teollisuus	8	41	28	20	3
Rakentaminen	3	24	35	35	3
Kauppa	6	32	43	15	4
Palvelut	8	32	27	29	4
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	3	25	29	37	6
5–9 henkilöä	9	36	38	14	2
10–19 henkilöä	11	42	34	12	2
20–49 henkilöä	17	47	31	5	0
vähintään 50 henkilöä	19	54	23	4	0
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	3	30	39	25	4
1990–1999	5	28	34	28	5
2000–2009	6	29	30	31	4
2010–2019	8	34	26	27	4
2019 jälkeen	13	35	29	21	2

4.2 UUSIUTUMINEN

Taloukasvu hyytyi vuoden 2023 lopulla, kun rakentamisen ja teollisuuden vaikeudet jatkuivat. Korkeat korot välittyvän Suomen talouteen muuta euroaluetta voimakkaammin talouden rakenteen ja lainamarkkinoiden erilaisuuden vuoksi. Suhdannetilanne on ollut haastava myös kaupan alalle. Osan yrityksistä laskusuhdanne pakottaa uusiutumaan, osalle se on mahdollisuus toteuttaa muutenkin suunnitteilla olleita uudistuksia.

Teknologinen kehitys edistyy vauhdikkaasti suhdanteista riippumatta ja vaikuttaa yritysten arkeen yhä voimakkaammin. Digitalisaatio, automatisaatio ja tekoäly valtavirtaistuvat ja pk-yritysten paineet uudistua ja kehittyä teknologian mukana kasvavat. Kriisien vauhdittama teknologisten ratkaisujen kysyntä jatkaa kasvuaan, samoin niiden käyttöönotto.

Pk-yrityksistä 16 prosenttia on ottanut käyttöön uutta teknologiaa ja 46 prosenttia on investoinut digitalisaatioon viimeisen vuoden aikana. Kaikilla toimialoilla noin puolet yrityksistä on myös kouluttanut henkilöstöään. Nopea teknologinen kehitys ja haastava taloudellinen ympäristö korostavat myös tarvetta organisoida työ yrityksen sisällä uudella tavalla. Tällaisiin toimiin on ryhdytty 40 prosentissa pk-yrityksistä. Uudistumishalukkuus ilmenee myös siinä,

että 28 prosenttia yrityksistä on tuonut markkinoille uusia tuotteita tai palveluita.

Noin puolet pk-yrityksistä on kouluttanut olemassa olevaa henkilöstöään. Nopeasti kehittyvässä maailmassa osaava henkilöstö on avainasemassa yritysten menestyksen kannalta. Sen sijaan uuden henkilöstön palkkaaminen uusiutumistoimena on laskussa: nyt sekä keväällä 2024 niin oli tehnyt 35 prosenttia pk-yrityksistä, kun vuosi sitten osuus oli 37 prosenttia ja vielä 2023 keväällä 40 prosenttia. Poikkeuksena nousee esiin teollisuus, jossa edelleen 41 prosenttia pk-yrityksistä on uusiutunut palkkaamalla uutta henkilöstöä.

Uudet ideat ja innovaatiot syntyvät tyypillisesti erilaisissa verkostoissa. Keskeistä on osaaminen, joka liittyy toimintaympäristöihin, nopeisiin päätöksiin, markkinointiin ja myyntiin. Laajentuminen uusille markkinoille ja uusien liiketoimintamallien käyttöönotto on edellytys verkostojen laajentamiselle ja uusiin toimintaympäristöihin tutustumiselle. Siksi on erittäin huolestuttavaa, että vain 12 prosenttia yrityksistä on ottanut käyttöön uusia liiketoimintamalleja. Osuus on laskenut viidellä prosenttiyksiköllä kevään barometrissa. Samoin vain 12 prosenttia yrityksistä on laajentanut toimintaa uusille toimialoille.

Taulukko 17: Yritysten tekemät uusiutumistoimet, %,*/

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Investoinnit digitalisaatioon	46	44	35	48	48
Investoinnit koneisiin tai laitteisiin	56	63	71	52	52
Uuden henkilöstön palkkaaminen	35	41	32	37	34
Henkilöstön koulutus	49	50	42	45	52
Työn organisointi uudella tavalla	40	49	31	44	40
Uusien tuotteiden tai palveluiden lanseeraaminen	28	34	14	39	28
Laajentuminen uusille markkinoille	17	24	15	17	17
Uusien teknologioiden käyttöönotto	16	17	10	15	18
Uusien liiketoimintamallien käyttöönotto	12	8	8	13	13
Toiminnan laajentaminen uusille toimialoille	12	10	10	12	13

*/ Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.3 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTOIMINTA

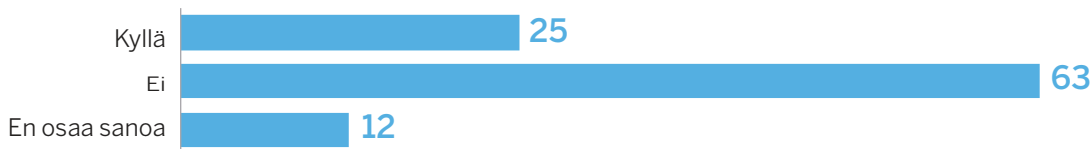
Tutkimuksella ja kehittämisellä (T&K) tarkoitetaan tässä barometrissa luovaa ja systemaattista toimintaa tiedon lisäämiseksi sekä tiedon käyttämistä uusiin sovelluksiin. Pk-yrityksistä 25 prosenttia raportoi yrityksellään olevan T&K-toimintaa jossain muodossa. Osuus on suhteellisen korkea ja nousut aikaisemmasta vuodesta kolmella prosenttiyksiköllä. Vertailun vuoksi esimerkiksi Tilastokeskuksen T&K-menotilastojen hieman yli kymmenen prosenttia kaikista vähintään kymmenen työntekijän pk-yrityksistä harjoittaa systemaattisesti tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Sen sijaan 63 prosenttia pk-yrityksistä ei harjoita

T&K-toimintaa lainkaan. Toimialojen välillä on odotetusti merkittäviä eroja T&K-toiminnan yleisyydessä. Suurin osuus on teollisuudessa, jossa 40 prosentilla pk-yrityksistä on tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Harvinaisinta T&K-toimintaa on rakentamisessa 13 prosentin osuudella.

Yleisin julkinen rahoituslähde T&K-toiminnalle ovat paikallis- ja alueviranomaiset, 65 prosenttia pk-yrityksistä oli hakenut ja saanut näiltä rahoitusta. 39 prosenttia yrityksistä on hakenut ja saanut julkista tukea myös Business Finlandilta viimeisen 12 kuukauden aikana. Vain neljä prosenttia pk-yrityksistä on hakenut ja saanut kansainvälistä rahoitusta ja vain kaksi prosenttia EU:n Horisontti Eurooppa tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman rahoitusta.

Kuva 14: Yrityksellä on tutkimus- ja kehittämistoimintaa, %

Taulukko 18: Yrityksellä on tutkimus- ja kehittämistoimintaa, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Kyllä	25	40	13	20	27
Ei	63	49	74	67	61
Ei osaa sanoa	12	11	13	13	12

Taulukko 19: Tutkimus- ja kehittämistoimintaa harjoittavien yritysten T&K-menot suhteessa liikevaihtoon kyselyä edeltävänä vuonna, %

	0	0,1–0,9 %	1–3 %	3,1–5 %	yli 5 %	Ei tiedossa
Kaikki yritykset	6	27	27	12	20	9
Toimialoittain						
Teollisuus	4	18	34	18	18	9
Rakentaminen	8	29	29	14	11	8
Kauppa	5	31	28	12	12	11
Palvelut	6	27	25	11	23	8
Kokoluokittain						
alle 5 henkilöä	10	26	20	10	23	10
5–9 henkilöä	1	24	31	17	20	7
10–19 henkilöä	4	30	37	15	11	3
20–49 henkilöä	1	30	34	10	18	8
vähintään 50 henkilöä	0	25	42	12	10	11

Luvut ovat laskeneet vuoden takaisesta barometristä. Kansainvälisen rahoituksen hakuprosessit koetaan usein pk-yrityksissä liian työläiksi ja rasakiksi. Kansainvälisissä rahoitusohjelmien hankehauissa on myös kansallisia kovempi kilpailu, johon varsinkaan pienimpien pk-yritysten resurssit eivät usein riitä.

Tulevan T&K-aktiivisuuden ennakoitavuus vaihtelee merkittävästi. 27 prosenttia pk-yrityksistä ei vielä vastatessaan osannut sanoa, tuleeko yrityksen T&K-toiminta lisääntymään vuonna 2024 edelliseen vuoteen verrattuna. 16 prosenttia aikoo lisätä T&K-toimia, joka on kolme prosenttia enemmän kuin aikaisempina vuotena. Valtaosa vastanneista pk-yrityksistä, 57 prosenttia, ei aio lisätä T&K-toimintaansa vuonna 2024. Eniten T&K-toimien lisäystä

ennakoi teollisuusalojen pk-yritykset 24 prosentin osuudella, joka on kuusi prosenttia korkeampi kuin edellisenä vuotena.

Pk-yritysten ennakoima T&K-toiminnan lisäys myös kasvaa yritysten kokoluokkien mukana: vähintään 50 hengen pk-yrityksistä 29 prosenttia aikoo lisätä toimia, kun 20–49 hengen ja 10–19 pk-yrityksissä vastaava osuus on 21 prosenttia. 5–9 henkilön yrityksissä osuus on 18 prosenttia. Alle viiden hengen yrityksistä vain 13 prosenttia suunnittelee lisäävänsä tutkimus- ja kehittämistoimintaa vuonna 2024 edelliseen vuoteen verrattuna. T&K-toiminnan kasvussa on havaittavissa positiivinen kehitys: kaikissa kokoluokissa T&K-toimintaansa lisäävien pk-yritysten osuudet ovat kasvaneet edellisestä, syksyn 2023 mittauksesta.

Taulukko 20: Hakenut ja saanut julkista tukea tutkimus- ja kehittämistoimintaan viimeisen 12 kk aikana, % */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Paikallis- tai alueviranomaisilta (ml. ELY-keskukset)	65	75	79	64	60
Business Finlandista	39	34	5	36	45
Muuta valtion rahoitusta (muut kuin Business Finland)	7	1	16	5	7
EU:n Horisontti Eurooppa-ohjelmasta	2	2	0	0	3
Muuta kansainvälistä rahoitusta	4	0	0	5	5

*/Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 21: Aikoo lisätä tutkimus- ja kehittämistoimintaa edelliseen vuoteen verrattuna, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Kyllä	16	24	11	13	17
Ei	57	51	63	59	56
Ei tiedossa	27	25	27	27	27
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	vähintään 50 henkilöä
Kyllä	13	18	21	21	29
Ei	60	54	53	52	49
Ei tiedossa	27	28	25	28	21

4.4 KANSAINVÄLISTYMINEN

Kansainvälisyys on usealle pk-yritykselle avain menestykseen. Yhä useammalle yritykselle se on myös välttämätön väylä selviytymiselle. Monella toimialalla Suomen kotimarkkinat ovat suhteellisen rajalliset, joten kasvua on haettava ulkomailta. Kansainvälisille markkinoille lähteminen ja siellä menestyminen on erittäin suuri ponnistus pienelle ja keskikokoiselle yritykselle. Kansainvälisessä kilpailussa pärjäävät yritykset ovat keskimääräistä tuottavampia ja sitä kautta kasvavat nopeammin.

Pk-yrityksistä lähes 24 prosentilla on vientiä tai muuta liiketoimintaa ulkomailla (ks. taulukko 9). Osuus on hieman noussut aiemmasta. Kansainvälistyminen vaihtelee merkittävästi toimialojen välillä. Teollisuudessa hieman alle puolet yrityksistä toimii kansainvälisen kaupan piirissä, kun taas rakentamisessa osuus on vain seitsämän prosenttia. Palveluiden ja kaupan toimialalla osuudet ovat 24 ja 27 prosenttia. Toimialat ovat tietenkin luonteeltaan hyvin erilaisia, ja rakentaminen luonnollisesti keskittyy vahvimmin kotimaahan. Palveluissa kansainvälistä

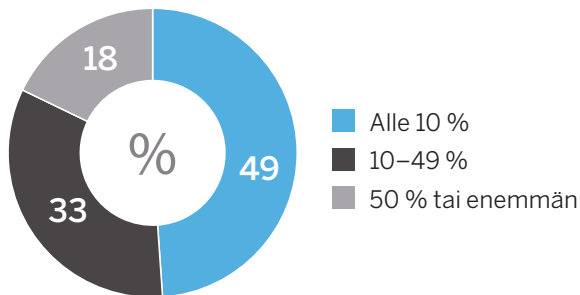
toimintaa harjoittavien yritysten osuus on noussut selvästi.

Kansainvälisyys luonnollisesti eroaa merkittävästi myös yrityskoon suhteen: yrityksistä, joissa työskentelee vähintään 50 henkilöä, noin 52 prosentilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla. 1–4 henkilöä työllistävässä yrityksissä vastaava osuus on vain 21 prosenttia. Molemmat osuudet ovat kasvaneet selvästi vuoden takaisesta – viimeisen kahden vuoden aikana monet vientiyritykset ovat löytäneet uusia kohdemaita Venäjän viennin loputtua.

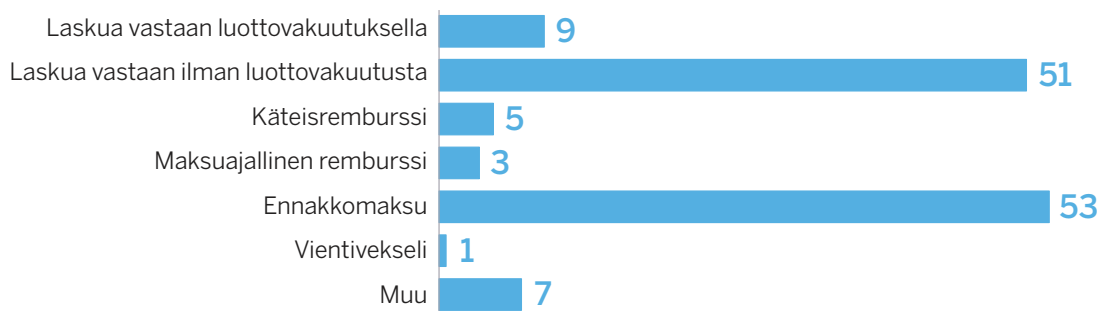
Odotetusti kansainvälistymisessä löytyy suuria eroja myös kasvuhakuisuuden suhteen. Voimakkaasti kasvuhakuisista yrityksistä hieman yli puolet toimii kansainvälisillä markkinoilla. Niistä pk-yrityksistä, joilla ei ole kasvutavoitetta, vain noin 14 prosentilla on vientiä tai muuta kansainvälistä toimintaa. Osuus on viisi prosenttiyksikköä edellistä barometriä suurempi.

Suoraa tavaroiden vientiä on teollisuuden toimialalla 37 prosentilla yrityksistä, kun taas rakentamisen toimialalla sitä on vain noin kolmella prosentilla yrityksistä. Pk-yritykset vievät enemmän tavaroita

Kuva 15: Viennin osuus kokonaisliikevaihdosta, %

Kuva 16: Vientikaupan rahoitusinstrumenttien käyttö, % */

*/Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

kuin palveluita, sillä esimerkiksi teollisuudessa palveluvientiä harjoittaa vain noin kahdeksan prosenttia toimialan yrityksistä. Voimakkaasti kasvuhaluisten yritysten joukosta useammalla kuin joka viidennellä on suoraa tavaravientiä. Myös suoraa palveluvientiä on voimakkaasti kasvuhakuisissa yrityksissä selvästi muita ryhmiä enemmän, osuuden ollessa 27 prosenttia. Tulokset kokonaisuudessaan tukevat oletusta siitä, että viennin edistäminen on yhteydessä nopeampaan kasvuun ja korkeampaan työllisyyteen.

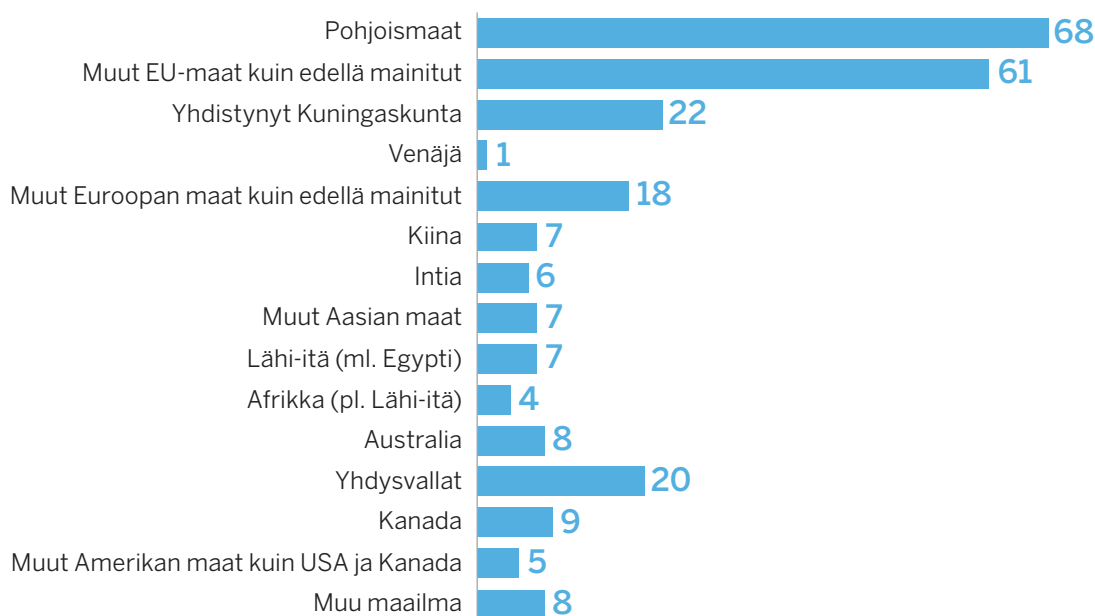
Suoraa vientiä harjoittavista yrityksistä vajaalla viidenneksellä viennin kokonaisuus liikevaihdosta on vähintään 50 prosenttia, ja vientitoiminta on siten yrityksen ensisijainen liikevaihdon lähde. Vajaalla puolella kansainvälistyneistä yrityksistä viennin kokonaisuus liikevaihdosta jää alle kymmeneen prosenttiin ja kolmanneksella viennin osuus kokonaisliikevaihdosta sijoittuu välille 10–49 prosenttia. Vaikka yritysten viennin osuus liikevaihdosta jäisikin pieneksi, niin vaikutus on todennäköisesti näillekin yrityksille liikevaihto-osuuttaan merkittävämpi. Erittäin näin on, jos vientialueen talous kehittyy positiivisemmin kuin päämarkkina-alueella kotimaassa.

Pk-yritykset vievät tuotteitaan tai palveluitaan yleisesti ennakkomaksua vastaan. Näin tekee 53 pro-

senttia yrityksistä, mikä on lähes samalla tasolla kuin kevään barometrissa. Pandemia-aikana näin toimivien yritysten määrä kasvoi hiukan normaalioloihin verrattuna heijastaen lievää varovaisuuden lisääntymistä, mutta tällä hetkellä määrä on tasaantunut. Syksyyn 2023 verrattuna ennakkomaksun yleisyys on laskenut kuudella prosenttiyksiköllä. Lisäksi on huomionarvoista, että hieman yli puolet pk-yrityksistä ilmoittaa toimivansa laskua vastaan ilman luottovakuutusta. Yritysten käytänteet voivat luonnollisesti myös vaihdella riippuen vastapuolesta ja kohdemaasta.

Ulkomaankauppaa harjoittavista yrityksistä 68 prosentilla liikekumppani toimii muissa Pohjoismaissa. Pohjoismaat ovat siis erittäin tärkeä markkina-alue suomalaisille pk-yrityksille. Euroopan unioni on luonnollisesti myös merkittävä markkina-alue. Maantieteellisesti etäämmällä siirryttäessä maiden rooli markkina-alueina pienenee selvästi. Sodan seurauksena Venäjän osuus on romahtanut vuoden 2021 syksyn 20 prosentista yhteen prosenttiin. Samalla ajanjaksolla myös Kiinan osuus on laskenut seitsemään prosenttiin vuoden 2021 syksyn 11 prosentista. Sen sijaan Yhdysvaltojen merkitys suomalaisten pk-yritysten markkina-alueena on hieman kasvanut.

Kuva 17: Pk-yritysten markkina-alueet ulkomailla, % */

*/Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.5 KANSAINVÄLISTYMISPALVELUJEN KÄYTTÄMINEN PK-YRITYKSISSÄ

Pienille ja keskisuurille yrityksille on tarjolla kansainvälistymispalveluita useasta lähteestä. Järjestelyllä on etunsa, sillä usein yritysten tarpeet kansainvälistymisasioissa poikkeavat toisistaan. Esimerkiksi joskus tarvitaan maatietaa kohdemaista, kun toisinaan taas tarvitaan yksityiskohtaista rahoitukseen liittyvää tietoa. On kuitenkin huolehdittava siitä, että yrittäjät eivät joudu "luukkuluuppiin". Riittävän kokoiset ja hyvin resursoidut palvelukeskukset ovat usein yrittäjän kannalta tehokkaita ja vastaavat useimpiin

kysymyksiin tiedonhankinnassa ja ongelmatilanteissa. On tärkeä huolehtia siitä, että julkisin varoin ylläpidettävät palvelut ovat tehokkaita ja päällekkäisyyksiä vältetään.

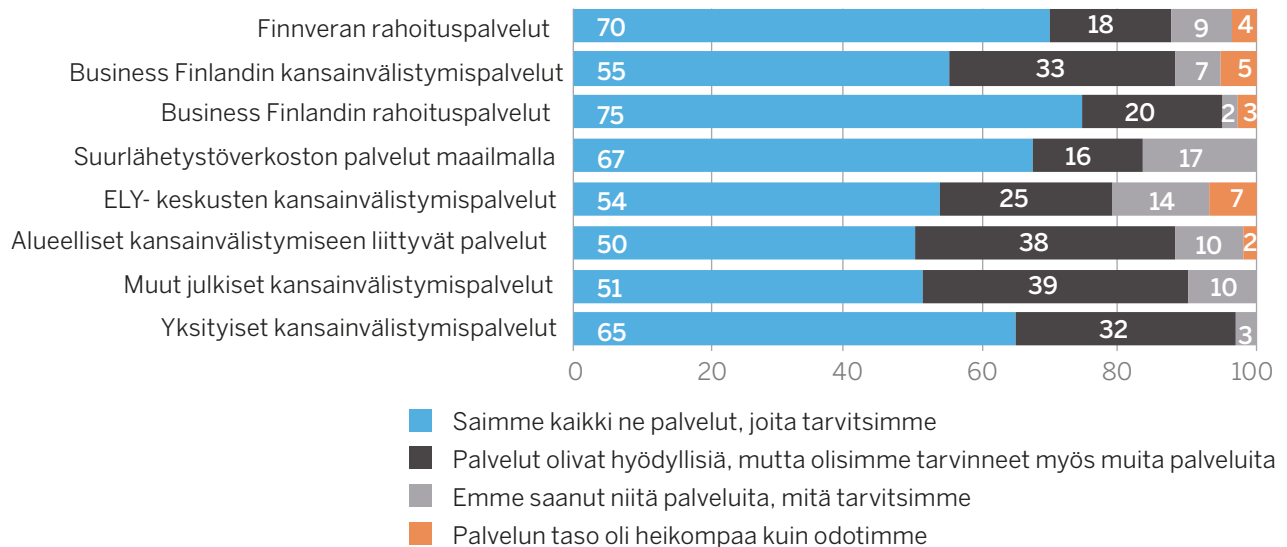
Koska vain kotimarkkinoihin keskittyvät yritykset eivät tarvitse kansainvälistymispalveluja, niistä kysyttiin vain kansainvälisesti toimivilta yrityksiltä. Näistä yrityksistä enää 17 prosenttia on hyödyntänyt kansainvälistymispalveluja. Business Finlandin rahoitus- tai kansainvälistymispalveluja on käyttänyt

Kuva 18: Kansainvälistymispalveluiden käyttö, % */

*/ Yritykset, joilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla.

Kuva 19: Palvelua käyttäneiden tyytyväisyys kansainvälistymispalveluihin, %

13 prosenttia ja Finnveran rahoituspalveluja noin 6 prosenttia kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä.

Yritykset ovat varsin tyytyväisiä saamiinsa kansainvälistymispalveluihin. Parhaiten yritykset kokivat saaneensa kaikki tarvitsemansa palvelut Business Finlandin rahoituspalveluista. Myös tyytyväisyys Finnveran rahoituspalveluihin on korkealla tasolla, vuoden aikana tapahtuneesta lievästä laskusta huolimatta. Jonkin verran vuoden takaista vähemmän tyytyväisiä oltiin Business Finlandin, ELY-keskusten sekä muiden julkisten kansainvälistymispalveluihin. Yksityisten kansainvälistymispalveluiden ja suurlähetystöjen palveluiden kohdalla tyytyväisyys on kasvanut vuoden takaisesta.

Kaikista yrityksistä 12 prosenttia pk-yrityksistä ilmoittaa tarvitsevänsä kansainvälistymispalveluja

seuraavan vuoden kuluessa. Voimakkaasti kasvuhakuisista pk-yrityksistä vastaavaa tarvetta on 48 prosentilla. Toimialoista tarve on jälleen odotettavasti suurinta teollisuudessa ja pienintä rakentamisessa. Kansainvälistymispalveluittain tarkasteltuna eniten tarvitaan palveluita liittyen liiketoimintakontaktien luomiseen kohdemarkkinoilla. Seuraavaksi merkittävin tarve on tuote- tai palvelukehityksen rahoitukseen liittyville palveluille. Pk-yrityksillä on suuri tarve myös asiantuntevalle neuvonnalle ja markkinatiedolle.

Tulokset osoittavat kansainvälistymispalveluiden tarpeellisuuden. Niiden tehokas tarjoaminen on kansantalouden kannalta kannattavaa investointitoimintaa. On ensiarvoisen tärkeää kertoa niistä ja niiden muutoksista yrittäjille entistä tehokkaammin.

Kuva 20: Kansainvälistymispalveluiden tarve seuraavan 12 kuukauden aikana, % */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon

4.6 PK-YRITYSTEN KEHITTÄMISTARPEET JA -ESTEET

Kansainvälistyneessä liiketoimintaympäristössä yritysten toimintaedellytykset muuttuvat nopeasti. Suurimmalle osalle yrityksistä kehittyminen on eilinehto, ja kun erityisesti puhutaan kansainvälistyneistä pk-yrityksistä, oman toiminnan kehittäminen on välttämätöntä. Kansainvälisen kilpailun kovuutta ei pidä aliarvioida.

Kehittämistarpeista kertoneet pk-yritykset kokevat perinteisesti, että eniten kehittämistä on myynnissä ja markkinoinnissa. Yli puolet yrityksistä kokee,

että ne voisivat kehittää myynnin ja markkinoinnin osaamista. Myös henkilöstön kehittäminen ja kouluttaminen nousevat yritysten näkökulmasta tärkeiksi kehittämistarpeiksi.

Aiempaa useampi yritys on nostanut kehittämistarpeeksi yhteistyön ja verkottumisen tuotannollisessa toiminnassa ja alihankinnassa sekä tuotanto- ja materiaalitoimintojen, tietotekniikan, tuotekehityksen ja laadun kehittämisen. Rahoitusmarkkinoiden sääntelyn lisääntyminen, monimutkaistuminen

Kuva 21: Tärkeimmät kehittämistarpeet, % pk-yrityksistä */

*/ Vastaajat ovat voineet valita kolme tärkeintä vaihtoehtoa.

ja kireys ovat saaneet aikaan sen, että moni pk-yritys kokee keskeisenä tarpeena kehittää rahoitus- ja talousosaamistaan.

Yritystoiminnan kehittämisen esteitä kysyttäessä esiin nousevat samat asiat kuin aikaisemmilakin kierroksilla. Yleinen suhdanne- ja taloustilanne näkyy vastauksissa edelleen voimakkaimpana, mikä näkyy useamman kuin joka kolmannen pk-yrityksen pahimpana pulmana. Vaikka kustannustason

korkeus ja työvoiman saatavuusongelmat ovat hieman lievittyneet vuoden takaisesta barometrista, ne näkyvät silti seuraavaksi suurimpina kehittämisen esteinä. Lisäksi yritystoiminnan sääntely askarruttaa pk-yrityksiä hieman aiempaa enemmän. Yleisen suhdanne- ja taloustilanteen jälkeen kaupan alalla koetaan kehittämisen seuraavaksi suurimmaksi esteeksi kilpailutilanne ja rakentamisessa taas työvoiman saatavuus.

Taulukko 22: Pk-yritysten pahimmat kehittämisen esteet, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yritystoiminnan sääntely	9	7	8	11	9
Kustannustaso	12	12	11	12	12
Kilpailutilanne	11	9	11	14	11
Rahoitus	7	10	7	6	6
Työvoiman saatavuus	12	12	14	8	13
Resurssitekijät	4	4	4	2	4
Yleinen suhdanne-/ taloustilanne	38	40	40	43	36
Ei osaa sanoa	7	6	6	4	9

5. Toimintaympäristö

5.1 PK-YRITYSTEN RAHOITUS

Talustilanne ja sen seurauksena heikentynyt yritysten luottokelpoisuus yhdistettynä pankkitoiminnan sääntelyyn näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä: barometrin mukaan alle puolella pk-yrityksistä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa kevään barometriin ulkoisen rahoituksen käyttö on hieman lisääntynyt. Lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta omaavien pk-yritysten osuus on kuitenkin muuttunut viime vuosien aikana hyvin vähän.

Rahoituksen saatavuus näyttäisi heikentyneen jossain määrin viime keväästä. Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana rahoitusta ottaneiden määrä on laskenut hieman edellisestä barometrissa.

Pk-yrityksistä 20 prosenttia raportoi tarvinneensa ja saaneensa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta. Laskua keväästä on kaksi prosenttiyksikköä.

Tällä kierroksella kymmenen prosenttia pk-yrityksistä kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on noussut kolmella prosenttiyksiköllä keväästä ja sen voidaan katsoa olevan kohtuullisen korkealla tasolla verrattuna siihen, että rahoitusta hakeneista yrityksistä vain viisi prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä ei hae rahoitusta. Syynä hakemattomuuteen

Taulukko 23: Ulkoisen rahoituksen yleisyys, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
On lainaa rahoituslaitoksista	43	53	48	50	39
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
On lainaa rahoituslaitoksista	33	54	58	64	75

Taulukko 24: Ulkoisen rahoituksen hankkimisen tarve viimeisen 12 kk aikana, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Kyllä, ja saanut rahoitusta	20	24	21	20	19
Kyllä, mutta ei ole saanut rahoitusta	5	6	6	5	5
Kyllä, mutta jättänyt hakematta rahoitusta	10	9	11	12	8
Ei ole ollut tarvetta	66	61	62	64	68

ovat ensisijaisesti kireät vakuusvaatimukset ja rahan korkea hinta.

Oman pääoman merkitys rahoituksen saatavuudessa on korostunut samaan aikaan, kun talouden aktiviteetin hiipuminen on syönyt monen pk-yrityksen varoja. Koska oma pääoma vaikuttaa rahoitusrisktiin, on oman pääoman puutteesta tullut merkittävä este saada rahoitusta. Lisäksi yrityksen vieraan pääoman rahoitukseen saattaa liittyä rahoitusrakennetta koskevia erityisehtoja, joiden vuoksi oman pääoman muutoksilla voi olla välitön vaikutus jo olemassa olevan vieraan pääoman korkoon ja takaisinmaksuvaatimuksiin.

Rahoituksen käytössä ei ole suurta muutosta yritysten eri kokoluokissa. Osuudet ovat muuttaneet vain lievästi verrattuna edelliseen barometriin. Ainoa merkittävä muutos on tapahtunut 20–49 henkilöä työllistävissä pk-yrityksissä, joissa rahoituksen käyttö on vaisun kevään barometrin jälkeen kasvanut

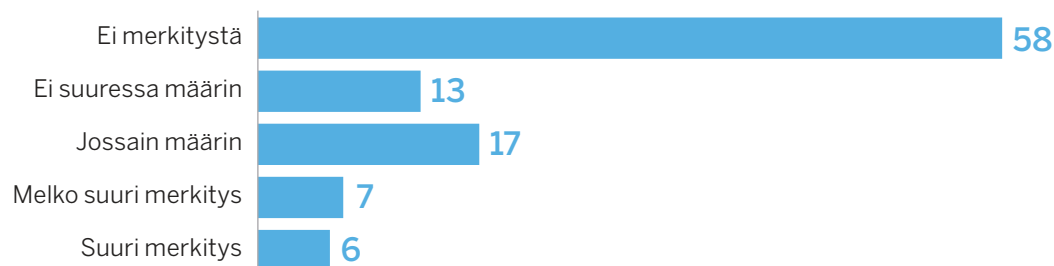
selvästi. Suurimmissa, yli viidenkymmenen hengen pk-yrityksissä rahoituksen käyttö on yleisintä ja vastaavasti pienimmissä mikroyrityksissä keskimääristä vähäisempää. Pienemmistä yrityksistä noin kuudennes on viimeisen vuoden aikana hankkinut pankki- tai muuta rahoitusta. Tämä osuus on kuitenkin kasvanut hieman viime kevään barometrissa.

Pk-yritykset aikovat hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana hieman vähemmän kuin edellisen, keväällä julkaistun barometrin aikaan. Nyt 19 prosenttia vastaajista aikoo hakea rahoitusta, kun alkuvuodesta osuus oli prosenttisyksikön suurempi. Muutoksen taustalla on rakentamisen, palveluiden ja kaupan yritysten aiempaa pienempi tarve hakea rahoitusta. Sen sijaan teollisuudessa rahoituksen ottamisaikomukset ovat kasvaneet. Kehitys ei ole kuitenkaan oleellisesti muuttanut toimialojen välistä eroja. Yleisimmin rahoitusta aiotaan perinteiseen tapaan hakea teollisuudessa.

Taulukko 25: Syyt miksi ei ole saanut tai on jättänyt hakematta rahoitusta, %

	Toimialoittain				
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Rahan korkea hinta	24	27	20	33	21
Kireät vakuusvaatimukset	27	32	30	25	26
Rahoituksen huono yleinen saatavuus	16	16	17	13	17
Vientisaatavien vakuuttamisen vaikeus	0	0	1	0	0
Laina-ajan lyhyys	1	1	1	1	2
Korkea oman pääoman vaatimus	11	4	9	12	13
Muu syy	20	20	22	16	21

Kuva 22: Rahoituksen saatavuuden merkitys kyvylle vastata kasvavaan kysyntään, %

Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna aikomuksissa hakea rahoitusta ei ole merkittäviä eroja edelliseen barometriin verrattuna lukuun ottamatta suurempia 20–49 henkilöä työllistävässä pk-yrityksiä. Kaikissa muissa kokoluokissa pk-yritysten rahoitusaikomukset ovat hieman laskeneet kevään tasosta. Suuremmissa 20–49 henkilöä työllistävässä pk-yrityksillä aikomukset ovat sen sijaan kasvaneet. Myönteistä rahoituksenottamisaikomuksissa on se, että kasvuhakuisten yritysten kiinnostus ulkoista rahoitusta kohtaan on säilynyt kohtuullisen hyvänä ja jopa hieman kasvanut keväästä.

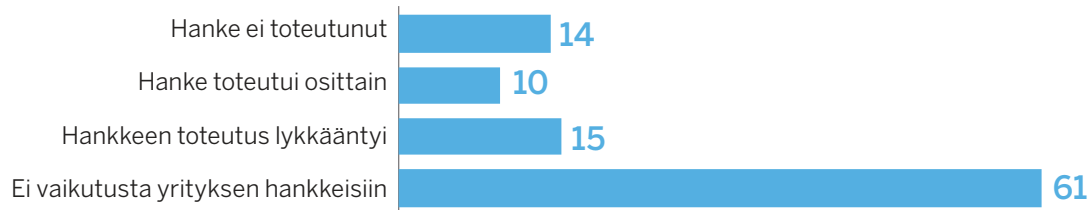
Rahoituksen ottamisaikomusten taustalla näkyy talouden tila, epävarmuus tulevasta talouskehityksestä ja siitä seuraava investointiaktiiviteetin vaikeus. Näiltä osin näkymät ovat säilyneet lähes edellisen barometrin tasolla. Pk-yritysten taloudellinen tilanne

ei kuitenkaan enää ole heikentynyt. Tämä näkyy selvästi siinä, että rahoitusta käyttöpääomaksi hakevien yritysten osuus on tasaantunut ja lähtenyt jopa hienoiseen laskuun. Niistä pk-yrityksistä, jotka aikovat hakea rahoitusta, 21 prosenttia hakee sitä yrityksen heikosta tilanteesta johtuvaksi käyttöpääomaksi. Laskua keväästä on prosenttiyksikkö.

Kone- ja laiteinvestointeihin rahoitusta aikoo hakea 49 prosenttia ulkoisen rahoituksen lisäystä suunnittelevista. Aikomukset ovat laskeneet neljällä prosenttiyksiköllä edelliseen barometriin verrattuna. Positiivinen havainto sen sijaan on se, että yrityksen kasvu- ja kehittämishankkeet eivät ole enää laskeneet syinä hakea rahoitusta. Kehittämishankkeisiin rahoitusta aikoo hakea 15 prosenttia.

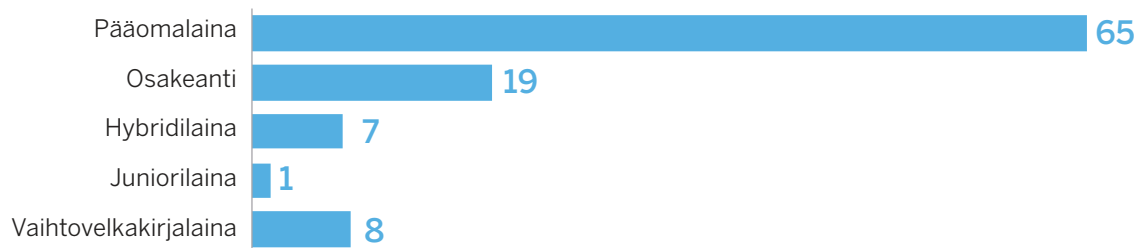
Yritysrahoituksen rakenne muuttuu hyvin hitaasti. Pankkikeskeisyys on pk-yritysten rahoituksessa

Kuva 23: Rahoituksen ehtojen ja saatavuuden vaikutus hankkeiden toteutumiseen, % */

*/ Yrityksistä, joilla ollut tarve hankkia rahoitusta edellisen 12 kk aikana.

Kuva 24: Oman pääoman ehtoisen rahoituksen lähteet, %

yleistä ja tässä barometrissa sen osuus on edelleen lähes samalla tasolla kuin aikaisemmin. Business Finland ja ELY-keskukset ovat säilyttäneet asemansa pankkilainojen tärkeimpinä vaihtoehtoina yhdessä Finnveran kanssa.

Finnveran rooli pankkilainojen vaihtoehtona ja täydentäjänä on hieman laskenut, mutta edelleen lähes joka viides rahoituksen hakua suunnittelevista kertoo kääntyvänsä Finnveran puoleen. Finanssikriisin pahimpien vaiheiden aikana osuus oli noin

15 prosenttiyksikköä suurempi. Huomionarvoista tässä barometrissa on se, että teollisuus- ja rakennusyritysten kiinnostus Finnveraa kohtaan on laskenut selvästi edellisestä barometrasta ja nyt kaikkien päätoimialojen kiinnostus Finnverasta rahoittajana on suunnitteen samaa tasoa.

Pankkirahoitusta hakeneista jo lähes kolmannes, eli 32 prosenttia kertoi, että rahoituksen saatavuus edellytti Finnveran takausta. Tämä osuus on noussut voimakkaasti keväästä, jolloin pk-yrityksistä

Taulukko 26: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Aikoo ottaa rahoitusta	19	28	19	18	18
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Aikoo ottaa rahoitusta	12	24	24	39	45

Taulukko 27: Ulkoisen rahoituksen tärkein aiottu käyttötarkoitus toimialoittain */,%

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Tieto- ja viestintäteknikka-laitte/ohjelmistot	7	3	4	7	9
Muut koneet- ja laitteet/ rakennusinvestoinnit	49	61	56	29	50
Kehittämishankkeisiin, ml. henkilöstön osaaminen	15	16	11	13	17
Käyttöpääomaksi kasvuun tai kansainvälistymiseen	24	22	19	28	24
Käyttöpääomaksi suhdanteista/ taloudellisista syistä johtuen	21	17	29	29	17
Omistusjärjestelyt/ yrityskaupat	8	10	6	12	7
Vientikauppojen rahoittaminen	3	2	2	4	2
Muu tarkoitus	8	3	10	8	8

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

25 prosenttia ilmoitti, että rahoituksen saatavuus edellytti Finnveran takausta. Finnveran takaus on erityisen tärkeä voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä, joista 75 prosenttia ilmoitti, että takaus oli rahoituksen saannin edellytys. Lähes puolet, eli 44 prosenttia pankkirahoitusta hakeneista 10–19 hengen yrityksistä vastasi, että Finnveran takaus oli rahoituksen saamisen edellytyksenä.

Barometrin tulokset osoittavat, että 2010-luvulla vähitellen monipuolistumassa ollut yritysrahoitus on kokenut takaiskun. Yrittäjät näyttävät joutuvan turvautumaan aiempaa useammin pankin rahoituspalveluihin. Tämä on valitettavaa, sillä perinteisen pankkirahoituksen saatavuus yrityksille uhkaa hankaloitua jatkossa. Siksi on tärkeää saada uudenlaisia rahoitusmuotoja pk-yrityksille.

Haastavaa tilanteessa on se, että uusista rahoituslähteistä merkittävimäksi on muodostunut pikaluottoyritykset. Tällä kierroksella niitä on käytänyt lähes kahdeksan prosenttia pk-yrityksistä. Vaikka muutos tapahtunut vähitellen, kertoo se karua kieltä pk-yritysten rahoituslähteiden monipuolistumisesta. Vaikka on selvää, että pikaluottoyritysten tarjoamalle rahoitukselle on tarvetta tietyissä yritysryhmissä, niiden tarjoaman rahoituksen ehdot ovat hyvin vaihtelevat, ja osalla korot ovat erittäin korkeat. Pikaluottoyritysten yritysloainoissa korkotasoa ei ole samalla tavalla rajoitettu kuin kuluttajille annettavassa rahoituksessa.

Kuva 25: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 26: Rahoitus edellytti Finnveran takausta, %

Taulukko 27: Ulkoisen rahoituksen tärkein aiottu käyttötarkoitus toimialoittain */, %

	Pankki	Rahoitusyhtiö	Finnvera	ELY-keskus	Business Finland	Yksityinen henkilösijoittaja	Pääomasijoitusyhtiö	Vakuutusyhtiö	Tesi	Joukkorahoitus	Velkakirjat	Listautuminen	Pikaluottoyritys
Kaikki yritykset	66	37	17	15	15	10	9	4	1	1	0	0	4
Toimialoittain													
Teollisuus	75	35	16	28	17	13	12	8	0	0	1	1	1
Rakentaminen	68	37	16	12	10	2	8	7	0	0	0	0	3
Kauppa	71	31	16	13	15	8	9	3	1	1	0	0	4
Palvelut	63	39	18	15	16	12	9	3	2	2	1	1	5
Kasvuhakuisuuden mukaan													
Voimakkaasti kasvuhakuiset	65	31	26	19	27	22	27	9	1	2	2	2	3
Kasvuhakuiset	69	35	21	19	17	9	8	3	1	2	0	0	3
Asemansa säilyttäjät	63	43	9	9	8	5	3	5	0	0	1	0	6
Ei kasvutavoitetta	63	46	6	4	3	1	1	0	0	0	0	0	4
Perustamisvuoden mukaan													
ennen 1990	75	38	10	17	10	1	5	3	0	0	0	0	2
1990–1999	70	36	19	16	12	8	5	4	1	0	1	0	5
2000–2009	65	43	20	14	14	14	9	3	1	3	0	0	3
2010–2019	65	32	19	14	17	12	12	5	1	1	1	1	3
2019 jälkeen	58	37	20	18	23	16	15	6	2	2	0	0	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5.2 MAKSUVAIKEUDET

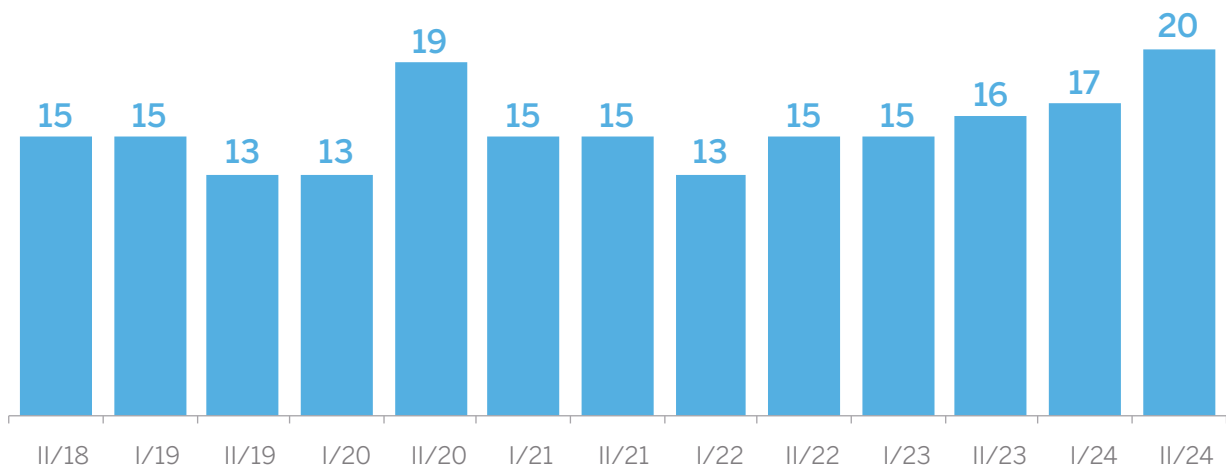
Kuluva vuosi on ollut monelle pk-yritykselle ennakoitua haastavampi ja se näkyy maksuvaikeuksien määrässä. Maksuvaikeuksissa olevien yritysten määrä on kasvanut neljänä perättäisenä kierroksena ja saavutti nyt 2010-luvun puolivälin taantumien aikaisen tason. Tällä kertaa peräti 20 prosenttia, eli joka viides pk-yritys raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Osuus on noussut kevään 2024 barometrista kolmella prosenttiyksiköllä ja ylitti pandemiasyksen 2020 tason. Maksuvaikeuksia kokeneiden yritysten osuuden voidaan katsoa olevan suuri

Eniten maksuvaikeuksia on rakentamisessa, jolla yrityksistä reilu neljännes raportoi vaikeuksista

hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Rakentamisessa määrä lisääntyi kahdeksalla prosenttiyksiköllä kevästä. Rakentamista lukuun ottamatta maksuvaikeuksien kehityksessä ei toimialojen välillä ole merkittäviä eroja, vaan kaikilla muilla päätoimialoilla maksuvaikeudet ovat lisääntyneet tasaisesti.

Työllisyyden ja talouskasvun näkökulmasta on lohdullista, että voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä maksuvaikeudet eivät ole yleisempiä kuin muilla pk-yrityksillä. Yritysten elinkaaren näkökulmasta on negatiivista havaita, että nuorempien yritysten tilanne on hieman heikentynyt ja ne kamppailevat maksuongelmien kanssa aikaisempaa useammin, sekä hieman useammin kuin muut pk-yritykset.

Kuva 27: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet viimeisen 3 kuukauden aikana, %

Taulukko 29: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet viimeisen 3 kk aikana, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yrityksellä maksuvaikeuksia	20	20	26	23	17
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitteita	Toimintaansa lopettavat
Yrityksellä maksuvaikeuksia	19	19	24	15	28
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Yrityksellä maksuvaikeuksia	20	21	20	16	18
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990	1990–1999	2000–2009	2010–2019	2019 jälkeen
	17	18	20	23	20

5.3 PK-YRITYSTEN YHTEISTYÖ OPPILAITOSTEN JA TUTKIMUSLAITOSTEN KANSSA

Merkittävä joukko pk-yrityksiä tekee yhteistyötä oppilaitosten, koulutuksen järjestäjien tai kehitys-yhtiöiden kanssa. Yleisimpiä yhteistyötahoja ovat ammatilliset oppilaitokset (28 %), ammattikorkeakoulut (11 %) ja yksityiset koulutuspalvelujen tarjoajat (9 %).

Pk-yritysten yhteistyö ammattioppilaitosten kanssa on pysynyt samoissa lukemissa syksystä 2022, jolloin asiasta viimeksi kysyttiin Pk-yritysbarometrissa. Yhteistyö tutkimuslaitosten ja ammattikorkeakoulujen kanssa on laskenut yhdellä prosenttiyksiköllä. Myös yhteistyö yliopistojen kanssa tekee yhtä moni kuin ennenkin: keväällä 2021 seitsemän prosenttia yrityksistä, syksyllä 2022 viisi ja nyt kuusi prosenttia.

Sen sijaan pk-yritysten yhteistyö yksityisien koulutuspalvelujen tarjoajien ja kunnallisten tai seudullisten kehitysyritysten kanssa on huolestuttavasti laskussa. Keväällä 2022 13 prosenttia pk-yrityksistä teki yhteistyötä yksityisien koulutuspalvelujen tarjoajien kanssa, nyt enää 9 prosenttia. Kaksi vuotta sitten 11 prosenttia pk-yrityksistä teki yhteistyötä kunnallisten tai seudullisten kehitysyritysten kanssa, nyt osuus on 7 prosenttia.

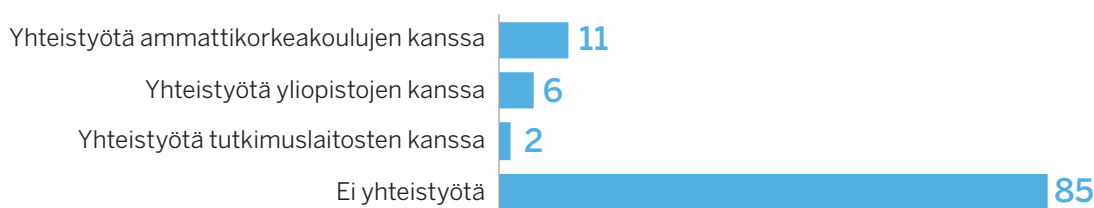
Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna on havaittavissa, että yritysten korkeakoulu- ja tutkimuslaitosyhteistyö on vähentynyt esimerkiksi 2010-luvun

alkuun verrattuna. Kehitystä yritetään kääntää muun muassa valtion T&K-toimilla ja T&K-rahoituksen monivuotisella suunnitelmalla.

Yhteistyön muodot olivat moninaiset, mutta vastauksissa korostuivat työharjoittelu, oppisopimuskoulutus tai muu työssäoppimisen muoto. Tätä yhteistyötä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa toteutti lähes puolet pk-yrityksistä ja muiden koulutuksen tarjoajien kanssa 68 prosenttia pk-yrityksistä. Vastausvaihtoehto otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa tässä barometrissa, mikä saattaa osin selittää muiden vastausvaihtoehtojen osuuksien vaihtelua.

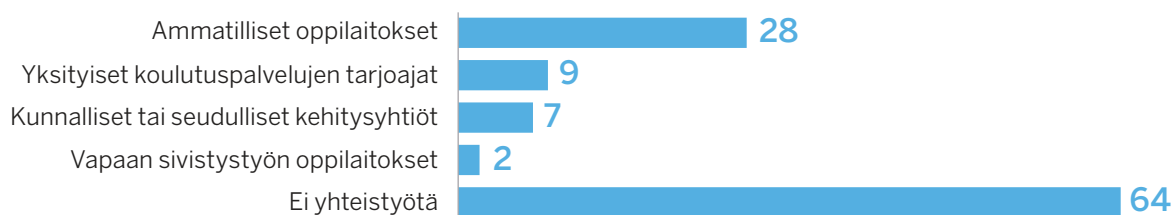
Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa tehtävä koulutusyhteistyö on laskenut 37 prosenttiin, kun se oli 49 prosenttia viime kyselyssä. Muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyritysten kanssa raportoitu koulutusyhteistyö laski 65 prosentista 42 prosenttiin. Myös opinnäytetöitä synnyttävä yhteistyö aleni neljä prosenttiyksikköä korkeakoulujen ja viisi prosenttiyksikköä muiden koulutuksen tarjoajien kanssa. Yhteistyötä innovaatioihin liittyvässä kehittämisessä tekevien pk-yritysten osuus pysyi samassa 22 prosentissa korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kohdalla, mutta laski jyrkästi 13 prosentista vain neljään prosenttiin muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyritysten kanssa.

Kuva 28: Yhteistyön yleisyys korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 29: Yhteistyön yleisyys muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyritysten kanssa, %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa tehdyssä yhteistyössä demo-, pilotointi ja tuotetestaus sekä tilaustutkimus ovat pysyneet suurin piirtein samalla tasolla, mutta tutkimus- ja laboratoriotiloja, -laitteita tai palveluita käyttävien pk-yritysten osuus on laskenut kolmella prosenttiyksiköllä seitsemään prosenttiin. Vastaavat osuudet muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyhtiöiden osalta ovat laskeneet 2–5 prosenttiyksiköllä, päätyen kahteen prosenttiin pk-yrityksistä.

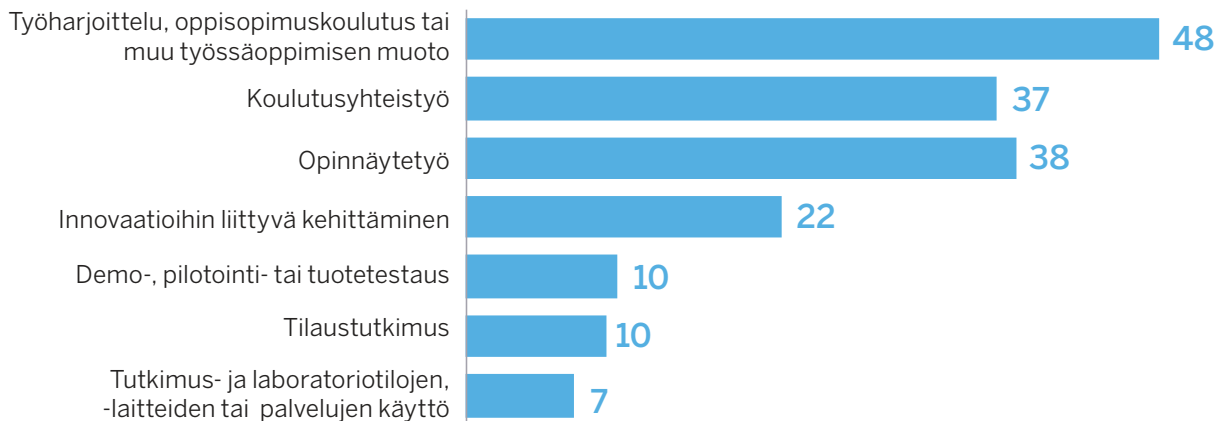
Yritysten kokemukset oppilaitos- ja tutkimuslaitosyhteistyön tuloksista ovat muuttuneet jonkin verran syksystä 2022. Tuolloin 53 prosenttia yrityksistä koki tietopohjan ja osaamisen vahvistuneen yhteistyöllä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa – nyt 45 prosenttia. Osittain muutosta selittää uuden vastausvaihtoehdon lisäys, mutta trendi on ollut laskeva jo pidemmän aikaa. Muiden

koulutuksen tarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa tietopohjan ja osaamisen vahvistumista kokeneiden yritysten osuus laski 55 prosentista 36 prosenttiin.

Uudeksi seurattavaksi barometriin lisättiin uuden osaajan palkkaaminen. Näin ilmoitti tehneensä 31 prosenttia pk-yrityksistä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa ja 45 prosenttia pk-yrityksistä muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa. Osa aiemmin tietopohjan ja osaamisen vahvistumisesta näkyneistä tuloksista sisältyy nyt todennäköisesti uuden osaajan palkkaamista koskevaan tulokseen.

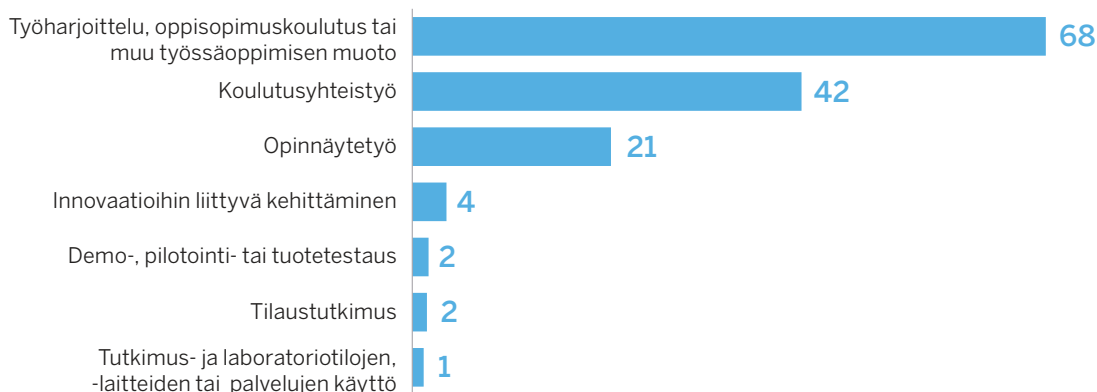
Aikaisemmissa barometreissa on kysytty, onko yhteistyö johtanut patenttien ja uusien tai parannettujen tuotteiden ja palveluiden luontiin. Syksyllä 2022 7 prosenttia pk-yrityksistä kertoi yhteistyön korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa johtaneen patenttiin ja uusiin tai parannettuihin tuotteisiin

Kuva 30: Yhteistyön muodot korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 31: Yhteistyön muodot muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa, %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

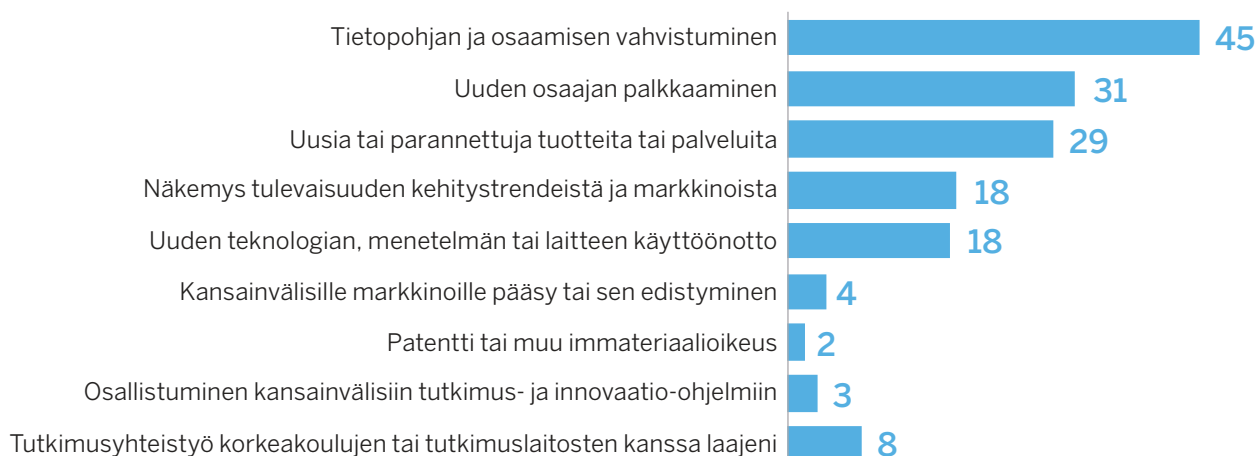
tai palveluihin. Tässä barometrissa vastausvaihtoehto erotettiin kahdeksi uudeksi vaihtoehdoksi. Tänä vuonna 29 prosenttia pk-yrityksistä ilmoitti yhteistyön johtaneen uusiin tai parannettuihin tuotteisiin tai palveluihin. Sen sijaan vain 2 prosenttia ilmoitti yhteistyön johtaneen patenttiin tai muuhun immateriaalioikeuteen.

Muiden koulutustarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa tehdyssä yhteistyössä 4 prosenttia pk-yrityksistä raportoi syksyllä 2022 uudesta patentista ja uusien tai parannettujen tuotteiden tai palveluiden

luonnista – nyt 15 prosenttia on luonut uusia tai parannettuja tuotteita tai palveluja. Vain 1 prosentti pk-yrityksistä ilmoitti yhteistyön johtaneen patenttiin tai muuhun immateriaalioikeuteen.

Pk-yritysten pääsy kansainvälisille markkinoille tai sen edistyminen korkeakoulu- tai tutkimuslaitosyhteistyön tuloksena on huolestuttavasti laskenut 9 prosentista neljään prosenttiin sekä kuudesta kahteen prosenttiin muiden koulutustarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa

Kuva 32: Mihin yhteistyö on yrityksissä johtanut tai johtamassa korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, % */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 33: Mihin yhteistyö on yrityksissä johtanut tai johtamassa muiden koulutuksen tarjoajien ja kehitysyhtiöiden kanssa, % */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

6. Yhteenvedo alueellisista tuloksista

Kevään 2024 barometrissa pk-yritysten suhdanneodotukset olivat odotusten mukaisesti laskussa kesän 2023 vain lievästi negatiivisten näkymien jälkeen. Nopeasti kohonnut korkotaso ja inflaation syövä ostovoima heikensivät investointien ja yksityisen kulutuksen näkymiä vuoden 2023 lopulla ja alkuvuonna 2024. Syksyn 2024 barometrissa pk-yritysten suhdanneodotukset ovat parantuneet merkittävästi negatiivissävytteisen alkuvuoden jälkeen. Matalaksi laskenut inflaatio, laskuun kääntynyt korkotaso sekä onnistunut irtautuminen venäläisestä energiasta ja Venäjän-kaupasta käänsi kevään voimakkaan negatiiviset odotukset nousuun.

Suhdanneodotukset ovatkin vahvistuneet kevään barometrissa kaikilla alueilla Keski-Suomea ja Lappia luukun ottamatta. Lapin kohdalla tulee huomioida, että kevään 2024 barometrissa alueen suhdanneodotukset olivat koko maan positiivisimmat. Eniten näkymät paranivat Keski-Pohjanmaalla. Vaikka yleiset suhdannenäkymät nousivat monilla alueilla varovaisen positiivisiksi, odotusten saldoluku jäi edelleen nollan alapuolelle kolmanneksella alueista. Korkein saldoluku, 16, on Keski-Pohjanmaalla, ja vastaavasti negatiivisimmat näkymät ovat Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa saldoluilla -14 ja -13.

Vaikka epävarmuus on kasvanut ja yritysten on aiempaa vaikeampi arvioida tulevaisuutta, odotukset henkilöstön määrän muutoksesta ovat koko maan osalta edelleen lievästi positiiviset, saldoluvun ollessa kolme.

Alueellisesti parhaat näkymät henkilöstön kehityksestä ovat Keski-Pohjanmaalla. Odotukset henkilökunnan määrästä nousivat Rannikko-Pohjanmaata ja Varsinais-Suomea lukuun ottamatta kaikilla alueilla. Eniten henkilöstönäkymät vahvistuivat puolessa vuodessa Keski-Pohjanmaalla, Kymenlaaksoissa ja Etelä-Karjalassa, jossa saldoluvut nousivat 18, 13 ja 13 yksiköllä. Päinvastainen ja ainoa laskeva

kehitys nähtiin Rannikko-Pohjanmaalla, jossa odotukset henkilöstön määrän muutoksesta heikkenivät kolmella yksiköllä.

Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat parantuneet samaan aikaan, kun yleiset suhdanneodotukset ovat toipuneet. Toisaalta liikevaihto-odotusten korkeaa tasoa selittänee ainakin osittain odotukset hintojen noususta. Liikevaihdon laskua odotetaan vain Etelä-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa. Positiivisimmat odotukset ovat Pohjois-Savossa ja Espoossa.

Myös kannattavuusodotusten kehitys kertoo haastavan tilanteen alkavasta helpottumisesta. Näkymät ovat parantuneet tai pysyneet ennallaan kaikilla alueilla paitsi Etelä-Pohjanmaalla, Lapissa, Pohjois-Karjalassa ja Helsingissä. Odotukset kannattavuudesta ovat silti edelleen negatiiviset kaikkialla paitsi Espoossa. Vaikka liikevaihto on kasvussa, yrityksillä on vaikeuksia hinnoitella kasvavia kustannuksia lopputuotehintoihin. Alhaisimmat kannattavuusodotukset ovat Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa. Suurin nousu kevääseen verrattuna nähdään Rannikko-Pohjanmaalla ja Espoossa.

Pk-yritysten investointiaikeet ovat kevään tapaan koko maassa voimakkaan negatiiviset. Synkästä pidemmän aikavälin kehityksestä huolimatta saldoluku koheni vuoden 2024 kevääseen verrattuna lähes kaikilla alueilla, jääden kuitenkin kaikkialla nollan alapuolelle. Heikoimmat näkymät ovat Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Sen sijaan vähiten negatiiviset investointiodotukset ovat Kainuussa ja Keski-Pohjanmaalla.

Useamman vuoden jatkunut investointien negatiivinen vire – ensin koronakriisin ja sittemmin sodan sekä korkotason nousun aiheuttama selvä pudotus investointiaikeissa – on huolestuttavaa pitkän aikavälin kasvun kannalta.

Taulukko 30: Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana, saldoluvut

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Vientiyritysten odotukset viennin arvosta	Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvosta	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vakavaraisuus	Innovaatiot, tuotanto ja tuotteiden kehitys
Espoo	4	18	8	-11	43	-4	37	2	15	8
Etelä-Karjala	4	15	6	-17	7	33	43	-5	7	-1
Etelä-Pohjanmaa	-14	-5	-8	-15	11	16	51	-28	-13	-11
Etelä-Savo	0	15	5	-27	49	7	46	-10	0	-7
Helsinki	3	12	6	-11	27	22	41	-4	4	9
Häme	5	4	1	-21	37	11	45	-7	3	-3
Kainuu	-11	-2	-7	-2	25	-43	46	-14	2	-4
Keski-Pohjanmaa	16	15	9	-4	49	8	49	-1	8	1
Keski-Suomi	-4	12	0	-20	35	5	48	-4	2	-3
Kymenlaakso	0	9	4	-18	4	29	53	-5	2	-3
Lappi	3	12	4	-10	19	3	51	-6	10	5
Pirkanmaa	-1	6	1	-18	18	9	46	-17	-2	-6
Pohjois-Karjala	-13	-1	-2	-26	24	29	58	-21	-5	-10
Pohjois-Pohjanmaa	-6	16	5	-12	-9	12	47	-5	6	-3
Päijät-Häme	-4	9	-1	-19	21	13	51	-6	8	1
Rannikko-Pohjanmaa	-8	12	0	-13	31	45	54	-6	4	8
Satakunta	-2	13	0	-16	48	2	49	-8	4	1
Pohjois-Savo	4	25	8	-12	30	11	47	-1	8	1
Uusimaa	-1	11	4	-16	14	7	52	-15	-3	2
Vantaa	7	4	-1	-13	27	10	43	-6	-6	-8
Varsinais-Suomi	0	11	0	-19	26	10	48	-10	3	-2
Koko maa	0	10	3	-15	25	12	47	-9	3	0

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. **Uusimaa, erilliset raportit:**

- Helsinki
- Espoo
- Vantaa
- **Uusimaa** (pl. Helsinki, Espoo ja Vantaa)

2. **Varsinais-Suomi**

3. **Satakunta**

4. **Kanta-Häme**

5. **Päijät-Häme**

6. **Pirkanmaa**

7. **Kymenlaakso**

8. **Etelä-Karjala**

9. **Etelä-Savo**

10. **Pohjois-Savo**

11. **Pohjois-Karjala**

12. **Keski-Suomi**

13. **Etelä-Pohjanmaa**

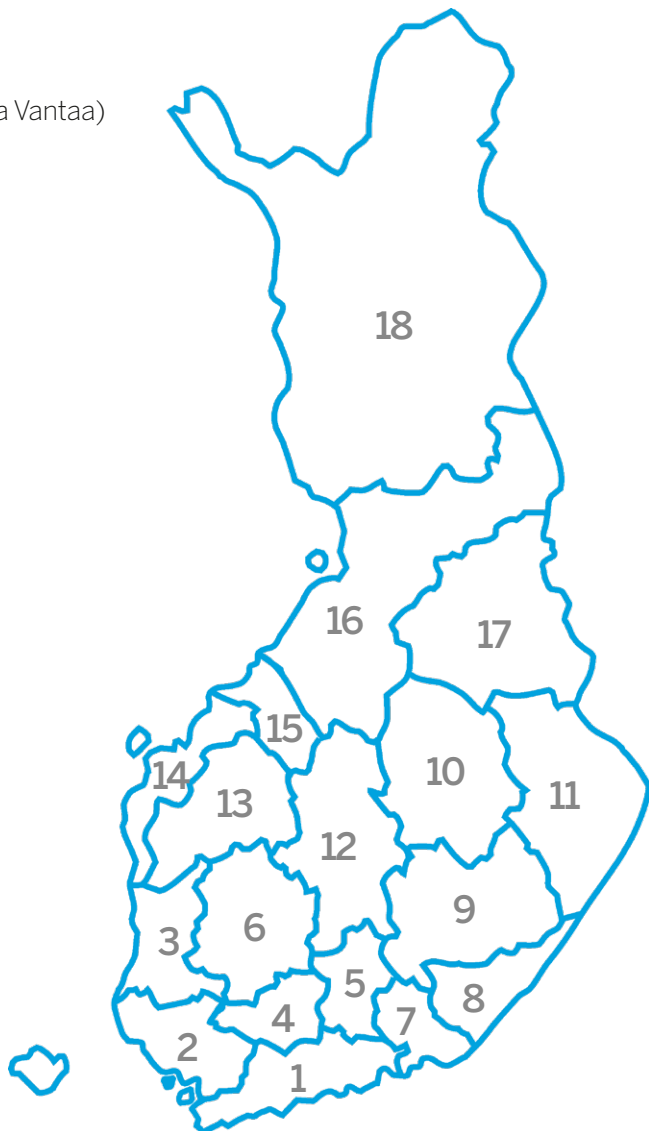
14. **Pohjanmaa**

15. **Keski-Pohjanmaa**

16. **Pohjois-Pohjanmaa**

17. **Kainuu**

18. **Lappi**

SUOMEN YRITTÄJÄT

Kyllikinportti 2, 00240 Helsinki
PL 999, 00101 Helsinki
toimisto@yrittajat.fi, puhelin 09 229 221
yrittajat.fi

ESPOON SEUDUN YRITTÄJÄT

Otakaari 5 A/A Grid, PL 13100, 00076 AALTO
www.yrittajat.fi/espoo
toimisto.espoo@yrittajat.fi
puhelin 010 422 1400

ETELÄ-KARJALAN YRITTÄJÄT

Valtakatu 51, 53100 Lappeenranta
www.yrittajat.fi/etelakarjala
ekytoimisto@yrittajat.fi, puh. 050 325 7518

ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
epy@yrittajat.fi, puh. 06 420 5000

ETELÄ-SAVON YRITTÄJÄT

Maaherrankatu 14, 50100 Mikkeli
www.yrittajat.fi/etelasavo
esy@yrittajat.fi, puh. 0500 651 312

HELSINGIN YRITTÄJÄT

Kyllikinportti 2, 00240 Helsinki
www.yrittajat.fi/helsinki
toimisto.helsinki@yrittajat.fi, puh. 050 575 2353

HÄMEEN YRITTÄJÄT

Sibeliuksenkatu 11 A 1, 13100 Hämeenlinna
www.yrittajat.fi/hame
hame@yrittajat.fi, puh. 010 229 0390

KAINUUN YRITTÄJÄT

Kauppakatu 26, 87100 Kajaani
www.yrittajat.fi/kainuu
kainuu@yrittajat.fi, puh. 044 7287 101

KESKI-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
kpy@yrittajat.fi, puh. 06 831 5292

KESKI-SUOMEN YRITTÄJÄT

Kauppakatu 28 B, 40100 Jyväskylä
www.yrittajat.fi/keskisuomi
ksy@yrittajat.fi, puh. 010 425 9200

KYMEN YRITTÄJÄT

Kauppalankatu 13, 45100 Kouvola
www.yrittajat.fi/kymi
toimisto.kymi@yrittajat.fi, puh. 044 012 4190

LAPIN YRITTÄJÄT

Aittatie 3, 96100 Rovaniemi
www.yrittajat.fi/lappi
toimisto.lappi@yrittajat.fi, puh. 0400 898 200

PIRKANMAAN YRITTÄJÄT

Kehräsaari B, 2. krs, 33200 Tampere
www.yrittajat.fi/pirkanmaa
toimisto@pirkanmaanyrittajat.fi,
puh. 03 251 6500

POHJOIS-KARJALAN YRITTÄJÄT

Länsikatu 15, 80110 Joensuu
www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
merja.blomberg@yrittajat.fi, puh. 050 367 5194

POHJOIS-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Isokatu 4, 90100 Oulu
www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
ppy@yrittajat.fi, puh. 010 322 1980

PÄIJÄT-HÄMEEN YRITTÄJÄT

Aleksanterinkatu 16, 15110 Lahti (Crazy Town)
www.yrittajat.fi/paijathame
toimisto@phyrittajat.fi, puh. 050 566 0343

RANNIKKO-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Raastuvankatu 12-14 D, 65100 Vaasa
www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa, toimisto.
rannikko-pohjanmaa@yrittajat.fi,
puh. 050 463 2370

SATAKUNNAN YRITTÄJÄT

Isolinnankatu 24, 28100 Pori
www.yrittajat.fi/satakunta
satakunta@yrittajat.fi, puh. 050 312 9301

SAVON YRITTÄJÄT

Microkatu 1 rakennus N, PL 1199, 70201 Kuopio
www.yrittajat.fi/savo
savo@yrittajat.fi, puh. 044 368 0505

UUDENMAAN YRITTÄJÄT

Rantakatu 1, 2. krs, 04400 Järvenpää
www.yrittajat.fi/uusimaa
uusimaa@yrittajat.fi, puh. 010 231 3050

VANTAAN SEUDUN YRITTÄJÄT

Elannontie 3, 01510 Vantaa
www.yrittajat.fi/vantaa
toimisto.vantaa@yrittajat.fi,
puh. 010 322 1722

VARSINAIS-SUOMEN YRITTÄJÄT

Brahenkatu 20, 20100 Turku
www.yrittajat.fi/varsinaissuomi
vsi@yrittajat.fi, puh. 02 275 7100

FINNVERA OYJ

Vaihde: 029 460 11
Puhelinpalvelu: 029 460 2580
Sähköposti: etunimi.sukunimi@finnvera.fi
www.finnvera.fi

PÄÄKONTTORIT

HELSINKI

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

TOIMIPISTEET

HELSINKI

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

JOENSUU

Länsikatu 15, rak. 3 B, 80110 Joensuu

JYVÄSKYLÄ

Piippukatu 11, 40100 Jyväskylä

KAJAANI

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani

KUOPIO

Kallanranta 11, PL 1127, 70111 Kuopio

LAHTI

Askonkatu 2, 7. krs, 15140 Lahti

LAPPEENRANTA

Brahenkatu 4, 53100 Lappeenranta

MIKKELI

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli

OULU

Sepänkatu 20, 90100 Oulu

PORI

Itäpuisto 7 A, 5. krs, 28100 Pori

ROVANIEMI

Rovakatu 28, 96200 Rovaniemi

SEINÄJOKI

Frami D, Tiedekatu 2, 60320 Seinäjoki

TAMPERE

Kalevantie 2,
(Technopolis / Yliopistonrinne C-talo 5. krs)
33100 Tampere

TURKU

Humalistonkatu 1, 20100 Turku

VAASA

Virastotalo, Wolffintie 35, 65200 Vaasa

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ

Aleksanterinkatu 4–10, 00170
puhelin 0295 16001
www.tem.fi

ETELÄ-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Seinäjoen päätoimipaikka
Alvar Aallon katu 8, 60100 Seinäjoki
Vaasan toimipaikka
Wolffintie 35, 6. krs, 65100 Vaasa
Kokkolan toimipaikka
Pitkäsillankatu 15, 67100 Kokkola
puhelin 0295 027 500
ely-keskus.fi/etela-pohjanmaa

ETELÄ-SAVON ELY-KESKUS

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli
puhelin 0295 024 000
ely-keskus.fi/etela-savo

HÄMEEN ELY-KESKUS

puhelin 0295 025 000
Lahden päätoimipaikka
Kirkkokatu 12, 15140 Lahti
Hämeenlinnan toimipaikka
Koulukatu 25, 13100 Hämeenlinna
ely-keskus.fi/hame

KAAKKOIS-SUOMEN ELY-KESKUS

puhelin 0295 029 000
Kouvolan toimipaikka
Salpausselänkatu 22, 45100 Kouvola
Lappeenrannan toimipaikka
Villimiehenkatu 2 B, 53100 Lappeenranta
ely-keskus.fi/kaakkois-suomi

KAINUUN ELY-KESKUS

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani
puhelin 0295 023 500
ely-keskus.fi/kainuu

KESKI-SUOMEN ELY-KESKUS

Cygnaeuksenkatu 1, 40100 Jyväskylä
puhelin 0295 024 500
ely-keskus.fi/keski-suomi

LAPIN ELY-KESKUS

puhelin 0295 037 000
Rovaniemen toimipaikka
Hallituskatu 3 B, 96100 Rovaniemi
Kemin toimipaikka
Valtakatu 28, 94100 Kemi
ely-keskus.fi/lappi

PIRKANMAAN ELY-KESKUS

Yliopistonkatu 38 (Attila), 33101 Tampere
puhelin 0295 036 000
www.ely-keskus.fi/pirkanmaa

POHJANMAAN ELY-KESKUS

puhelin 0295 028 500
Vaasan toimipaikka
Wolffintie 35 B, 5. krs, 65200 Vaasa
Kokkolan toimipaikka
Pitkäsillankatu 15, 67100 Kokkola
ely-keskus.fi/pohjanmaa

POHJOIS-KARJALAN ELY-KESKUS

Kauppakatu 40 B, 80100 Joensuu
postios. PL 69, 80101 Joensuu
puhelin 0295 026 000
www.ely-keskus.fi/pohjois-karjala

POHJOIS-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Veteraaninkatu 1, 90100 Oulu
puhelin 0295 038 000
ely-keskus.fi/pohjois-pohjanmaa

POHJOIS-SAVON ELY-KESKUS

puhelin 0295 026 500
Kuopion toimipaikka
Kallanranta 11, 70100 Kuopio
Joensuun toimipaikka
Torikatu 36 A, 80100 Joensuu
Mikkelin toimipaikka
Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli
www.ely-keskus.fi/pohjois-savo

SATAKUNNAN ELY-KESKUS

Yrjönkatu 20, 28100 Pori
puhelin 0295 022 000
ely-keskus.fi/satakunta

UUDENMAAN ELY-KESKUS

Opastinsilta 12 B, 00520 Helsinki
puhelin 0295 021 000
ely-keskus.fi/uusimaa

VARSINAIS-SUOMEN ELY-KESKUS

Turun toimipaikka
Itsenäisyydenaukio 2, 20800 Turku
Porin toimipaikka
Yrjönkatu 20, 28100 Pori
puhelin 0295 022 500
www.ely-keskus.fi/varsinais-suomi

Suomen Yrittäjät
Kyllikinportti 2,
00240 Helsinki
PL 999, 00101 HELSINKI

puhelin 09 229 221

yrittajat.fi

Finnvera Oyj
Porkkalankatu 1,
PL 1010, 00101 Helsinki
Kallanranta 11,
PL 1127, 70111 Kuopio

Valtakunnallinen vaihde:
020 460 11
finnvera.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö
Aleksanterinkatu 4,
00170 Helsinki
PL 32, 00023 Valtioneuvosto

puhelin 010 606 000

tem.fi